





**Adrian Przemysław Lubowiecki-Vikuk  
Małgorzata Paczyńska-Jędrycka**

**Współczesne tendencje  
w rozwoju form rekreacyjnych  
i turystycznych**



**Contemporary trends  
in the development of recreational  
and tourist forms**

**Poznań 2010**



Pod patronatem



JM prof. dr. hab. med. Jerzego Smorawińskiego  
– Rektora Akademii Wychowania Fizycznego  
im. Eugeniusza Piaseckiego w Poznaniu

oraz



Polskiego Stowarzyszenia Naukowego  
Animacji Rekreacji i Turystyki

Recenzenci:

Prof. dr hab. Stefan Bosiacki

Prof. zw. dr hab. Wiesław Siwiński

Autorzy:

Adrian P. Lubowiecki-Vikuk – autor rozdz. 2, 3, 3.2, 3.3

Małgorzata Paczyńska-Jędrycka – autor rozdz. 1, 3, 3.1, 3.3

Copyright by Authors, Poznań 2010

ISBN 978-83-62662-09-8

Bogucki Wydawnictwo Naukowe  
ul. Górna Wilda 90, 61-576 Poznań,  
tel. +48 61 8336580  
fax. +48 61 8331468  
bogucki@bogucki.com.pl  
www.bogucki.com.pl

Druk i oprawa:  
ESUS

## Spis treści

Wprowadzenie . . . . .	5
Rozdział 1.	
Rekreacja ruchowa szansą rozwoju aktywności fizycznej współczesnego społeczeństwa . . . . .	9
1.1. Rodzaje rekreacji . . . . .	10
1.2. Formy rekreacji ruchowej i kulturalno-rozrywkowej w różnych stylach życia . . . . .	12
Rozdział 2.	
Aspekty turystyki XXI wieku – nowe perspektywy . . . . .	21
2.1. Rodzaje i formy turystyki . . . . .	22
2.2. Szanse i zagrożenia rozwoju różnych form turystyki . . . . .	24
Rozdział 3.	
Sport, rekreacja ruchowa i turystyka dzieci i młodzieży kolonijnej w świetle badań własnych . . . . .	43
3.1. Metodologiczne podstawy badań własnych . . . . .	44
3.2. Wyniki badań . . . . .	45
3.3. Wnioski, kierunki dalszych badań . . . . .	56
Podsumowanie . . . . .	61
Abstract . . . . .	63
Contents . . . . .	64
Piśmiennictwo . . . . .	65
Aneks: ankieta „Sport, rekreacja i turystyka na koloniach letnich” . . . . .	73



## Wprowadzenie

Obecnie trwają liczne debaty i dyskusje dotyczące przyszłych trendów w rekreacji i turystyce. Z uwagi na fakt, iż motyw i potrzeby uczestników rekreacji i turystów są bardzo różne, wśród czynników kształtujących trendy w rekreacji i turystyce najczęściej wymienia się:

- czynniki demograficzne – spadek liczby urodzin, starzenie się społeczeństwa, mniejsze gospodarstwa domowe (zwiększająca się liczba jednoosobowych gospodarstw, czyli wzrastająca liczba osób samotnych, potocznie dziś nazywanych „singlami”), rozwój procesów migracyjnych;
- czynniki ekonomiczne – im wyższy poziom PKB, tym społeczeństwo ma więcej czasu wolnego, wzrost poziomu wynagrodzeń;
- styl i jakość życia – zwiększająca się mobilność społeczeństwa, bardziej elastyczny model pracy, podążanie w kierunku społeczeństwa „czasu wolnego” (skracanie czasu pracy), emancypacja kobiet (dotychczas kobiety miały mniej czasu wolnego, jednak jest tendencja do wyrównywania tych różnic wobec mężczyzn; posiadanie sprzętu AGD i RTV w gospodarstwie domowym sprzyja tej sytuacji) oraz zmiana modelu rodziny (2+1, 2+0, 1+1);
- świadomość i edukacja – zwiększająca się liczba osób posiadających wszechstronne wykształcenie na poziomie wyższym i średnim;
- rozwój techniki i szybkość zastosowań innowacji (na przykład, w transporcie);
- globalizacja, w tym zjawisko konsumpcjonizmu;
- inne.

Należy zauważyć, że na rynku usług rekreacyjno-turystycznych pojawia się bardziej świadomy, wymagający (specyficzny) i spontaniczny konsument. Z korelacji między dobrobytem a czasem wolnym wynikają współczesne typy konsumentów (Aramberri 2009, s. 12–13):

1. *Just In Time VIPs* – konsumenci o wysokich dochodach, przy jednoczesnym, zmniejszonym czasie wolnym, gotowi zapłacić każdą cenę za usługi rekreacyjno-turystyczne.
2. *Cheap & Easy* – konsumenci o niskich dochodach i małej ilości czasu wolnego – poszukiwać będą tanich i łatwo dostępnych usług.
3. *Back to the 19<sup>th</sup> century* – konsumenci o zwiększonej ilości czasu wolnego, lecz o niskich dochodach (emeryci, renciści), którzy będą poszukiwać tanich ofert.
4. *The Leisure Class* – konsumenci posiadający dużo czasu wolnego i wysoki poziom dochodów; ważne są dla nich przeżycia.

Istotą współczesnej rekreacji i turystyki jest znajomość potencjalnych odbiorców tego rodzaju usług. Stąd ważne jest, aby dostosować oferty do odpowiednich segmentów uczestników rekreacji i turystów, przy jednoczesnym uwzględnieniu form, jakie dostępne są na rynku.

Celem niniejszej monografii jest przedstawienie współczesnych tendencji w rozwoju form rekreacyjnych i turystycznych. W obecnych czasach ich znaczenie wciąż wzrasta, a człowiek zaczął zdawać sobie sprawę, jak istotny dla zachowania zdrowia jest udział we wspomnianych formach. Autorzy mają więc nadzieję, że książka stanie się: (1) przewodnikiem po różnorodnych rodzajach aktywności rekreacyjnej i turystycznej, (2) zachętą do podejmowania działań sportowo-rekreacyjnych i turystycznych, (3) pomocą w tworzeniu odpowiednich warunków materialno-technicznych i organizacyjnych do uczestnictwa we współczesnych formach i rodzajach rekreacji i turystyki oraz (4) przyczynkiem do podejmowania badań naukowych w zakresie rekreacyjnej i tury-

stycznej aktywności fizycznej dzieci i młodzieży szkolnej w czasie ich letniego wycieczki kolonijnego.

W pracy dokonano podziału treści na trzy rozdziały. W pierwszym przedstawiono współczesne znaczenie rekreacyjnej aktywności i różnych jej form. W drugim zaprezentowano nowe (?) rodzaje i formy działań turystycznych. W trzecim – w kontekście sportowej, rekreacyjnej i turystycznej aktywności dzieci i młodzieży kolonijnej – ukazano szczegółową problematykę pracy, cele badawcze oraz metody, techniki i narzędzia, jakie zostały wykorzystane przy jej przygotowaniu.

Autorzy zwrócili szczególną uwagę na aktywność sportowo-rekreacyjną i turystyczną dzieci i młodzieży, korzystających z kolonijnych form wycieczki letniego, bowiem jest ona bardzo istotna w tym stadium życia. Pod koniec okresu młodszego szkolnego (około 12 roku życia) mamy do czynienia z „etapem dziecka doskonałego” (drugie apogeum motoryczności), który charakteryzuje się m.in. łatwością uczenia się nowych ruchów. Wynika to ze sprawności mechanizmów koordynacyjnych (Osiński 2002, s. 142–143). Warto więc wykorzystać ten moment do nauki różnorodnych form sportowo-rekreacyjnych, tym bardziej że w kolejnym okresie – pokwitania – następuje tzw. „kryzys motoryczności”. Ze względu na nierównomierny rozrost mięśni może dojść do pogorszenia postawy ciała. W związku z tym należy stosować ćwiczenia kompensacyjne i korektywne oraz łączyć je z uprawianiem ćwiczeń sportowych i turystyki (ibidem, s. 144–145). Ponadto należy zgodzić się z Krzysztofem Przeclawskim, który stwierdza, że „siła oddziaływania wychowawczego turystyki będzie tym większa, im wcześniej ono się rozpocznie, im we wcześniejszym okresie młodego człowieka ktoś go »wprowadzi« w turystykę, ktoś go nauczy jej uprawiania” (Przeclawski 1973, s. 98). Zatem – jak powszechnie uznano – do podejmowania sportowo-rekreacyjnej aktywności fizycznej oraz turystyki należy wychowywać już od najmłodszych lat. Za wychowanie do rekreacji i turystyki ro-

zumie się wszelkie zamierzone, celowe działania w formie interakcji społecznych mające wywołać w osobowości człowieka trwałe pożądane potrzeby dotyczące uczestnictwa w rekreacji i turystyce (Siwiński 1998, s. 14).

W monografii przedstawiono wyniki badań własnych, uzyskane podczas warsztatów badawczych Polskiego Stowarzyszenia Naukowego Animacji Rekreacji i Turystyki, które odbyły się w lipcu 2010 roku. Za wsparcie działań zmierzających do wydania niniejszej monografii oraz objęcie jej honorowym patronatem chcielibyśmy wyrazić głęboką wdzięczność Jego Magnificencji Rektorowi poznańskiej Akademii Wychowania Fizycznego – prof. dr. hab. med. Jerzemu Smorawińskiemu. Za wsparcie inicjatywy niniejszej publikacji, uwagi i wskazówki chcielibyśmy także serdecznie podziękować recenzentom: prof. dr. hab. Stefanowi Bosiackiemu oraz prof. zw. dr. hab. Wiesławowi Siwińskiemu – prezesowi Polskiego Stowarzyszenia Naukowego Animacji Rekreacji i Turystyki. Jednocześnie dziękujemy Markowi Kamińskiemu – właścicielowi Biura Turystyki i Sportu „Maka Tour” w Poznaniu za umożliwienie przeprowadzenia badań.

*Adrian P. Lubowiecki-Vikuk  
Małgorzata Paczyńska-Jędrycka*

Poznań, dnia 7 września 2010 roku



## Rozdział 1.

# Rekreacja ruchowa szansą rozwoju aktywności fizycznej współczesnego społeczeństwa

Pojęcie rekreacji<sup>1</sup> nabiera coraz większego znaczenia w dzisiejszych czasach. Po pierwsze, rozumiane jest jako zespół działań i zachowań podejmowanych przez jednostkę w czasie wolnym. Po drugie, rekreacja utożsamiana jest z wypoczynkiem po pracy. Po trzecie, jest zjawiskiem społeczno-kulturowym, którego podstawę stanowi wzrost ilości czasu wolnego i związane z tym formy zachowań ludzi (Kielbasiewicz-Drozdowska 2001, s. 13–14).

Rekreacja to różnego rodzaju zajęcia podejmowane w czasie wolnym, dobrowolnie, dla przyjemności, autoekspresji, formacji własnej osobowości, odnowy i pomnażania sił psychofizycznych (ibidem, s. 16; Wolańska 1997).

Współczesny postęp cywilizacyjny spowodował większe zainteresowanie aktywnościami wolnoczasowymi. Mynarski wskazuje m.in. na wzrost poziomu wykształcenia społeczeństw (Mynarski 2008, s. 13). Im wyższy poziom wykształcenia, tym większa świadomość i troska o zdrowie, które zagrożone jest przez choroby cywilizacyjne. Pod koniec lat 80. XX wieku Wiśniarski wskazywał na fakt, że aktywność fizyczna nie tylko deter-

---

<sup>1</sup> Pojęcie rekreacji w tradycji polskiej terminologii miało cztery znaczenia: (1) popołudniowe lub pokolacyjne spotkania towarzyskie, (2) aktywny wypoczynek młodzieży po zakończeniu zajęć szkolnych, (3) wyjazdy turystyczne, w celach zdrowotnych: uzdrowiskowych i spa, (4) przerwy – paury – pomiędzy zajęciami szkolnymi w polskim systemie edukacyjnym (Dudek 2006, s. 27-49).

minuje rozwój fizyczny człowieka, ale również jest warunkiem jego prawidłowego funkcjonowania (Winiarski 1989, s. 43).

Rozwój nowych technologii pozwolił też na zwiększenie ilości czasu wolnego. Niegdyś obowiązywał 48-godzinny tydzień pracy, dzisiaj 40-godzinny (Mynarski 2008, s. 13). Dzięki rozwojowi techniki zwiększyła się mobilność ludzi, co oznacza łatwość przemieszczania się z mniejszego miasteczka bądź wsi do aglomeracji miejskiej, by skorzystać z usług centrów sportowych i rekreacyjnych.

Postępowi cywilizacyjnemu towarzyszy także wzrost zamożności społeczeństw, co pozwala na realizację potrzeb związanych z zachowaniami wolnoczasowymi.

Istotnym czynnikiem determinującym rozwój rekreacji jest czynnik urbanizacyjny, czyli przenoszenie się ludności ze wsi do miast (ibidem, s. 14). Ludność miejska jest bardziej aktywna fizycznie. Wynika to z faktu, że dostępność infrastruktury rekreacyjnej w miastach jest znacznie większa i bardziej zróżnicowana.

Aktualnie widoczny jest trend odchodzenia od sportów zespołowych na rzecz indywidualnych dyscyplin sportowych. Jednocześnie nasila się tendencja do uczestnictwa w rekreacji na łonie natury (ibidem, s. 19).

### 1.1. Rodzaje rekreacji

Powszechnie przyjętym podziałem rekreacji, oprócz dychotomicznego na rekreację czynną i bierną, jest podział na: rekreację ruchową (fizyczną), rekreację twórczą, kulturalno-rozrywkową oraz rekreację realizowaną przez działalność społeczną (Kiełbasiewicz-Drozdowska 2001, s. 16).

Rekreacja ruchowa, zwana także fizyczną<sup>2</sup> czy też „sportem dla wszystkich”, to według Teresy Wolańskiej zajęcia o treści ruchowej – sportowe, turystyczne, zabawy ruchowe, tańce, spacerowanie itp., którym człowiek oddaje się z własnej chęci, w czasie wolnym, dla wypoczynku, odnowy sił, przyjemności i rozwoju

własnej osobowości, kreacji zdrowia (Wolańska 1997, s. 59). Jest to najważniejszy rodzaj rekreacji ze względu na fakt, że oddziałuje na zdrowie człowieka na każdym etapie jego życia. Winiarski stwierdza, że aktywność ruchowa jest nie tylko jednym z podstawowych czynników determinujących rozwój fizyczny człowieka, lecz także warunkiem prawidłowego funkcjonowania jego organizmu (Winiarski 1989, s. 43).

W anafazie (okres dzieciństwa i młodości) aktywność ruchowa spełnia przede wszystkim funkcję perspektywno-rozwojową. Organizm ludzki pod jej wpływem wytwarza tzw. „kapitał fizjologiczny”, który ma zaowocować w okresie późniejszym. Podejmowanie aktywności fizycznej pomaga w kompensacji przeciążeń związanych z nauką oraz korekcji odchyleń w rozwoju psychofizycznym. W mezofazie (wiek dojrzały) regularne działania fizyczne powinny umożliwiać utrzymanie wcześniej zdobytego poziomu wydolności fizycznej organizmu. Aktywność fizyczna jest także środkiem profilaktycznym i leczniczym (szczególnie w chorobach cywilizacyjnych). W okresie dojrzałym aktywność fizyczna pomaga kompensować trudy życia codziennego, stresy związane z nadmiarem lub z brakiem pracy oraz z innymi obowiązkami. W katafazie (wiek starczy) z kolei pomaga ona w opóźnianiu procesów inwolucyjnych, przyczyni-

<sup>2</sup> Jak słusznie stwierdził Dobiesław Dudek, „bardzo źle się stało, iż w sprawie (...) problematyki terminologicznej nie udało się w środowiskach reprezentujących nauki o kulturze fizycznej uzyskać konsensusu” (Dudek 2006, s. 45). Wydaje się, że rekreacja ruchowa nie jest tożsama z rekreacją fizyczną, stąd pojawia się szeroka dyskusja, czy stosowanie zamiennie przymiotników „ruchowa” lub „fizyczna” jest poprawne. Podobnie jest w przypadku sprawności ruchowej i sprawności fizycznej. Choć w tej kwestii stanowisko Ryszarda Przewędy jest jednoznaczne. Konstatuje on, że sprawność fizyczna jest pojęciem szerszym, wiąże się ze stanem całego organizmu człowieka, a nie tylko z jego aparatem ruchu. Można ją określić jako aktualną możliwość wykonania wszelkich działań motorycznych, decydujących o zaradności człowieka w życiu (Przewęda 1973, s. 9).

niając się w dużym stopniu do zachowania zdrowia. Pełni również funkcję kompensacyjną oraz korekcyjną (ibidem, s. 46–49).

Kolejnym rodzajem rekreacji jest rekreacja twórcza obejmująca m.in. formy plastyczne, muzyczne, teatralne itp., które kształtują osobowość człowieka i wpływają na jego sferę emocjonalną. Czytelnictwo, udział w kołach naukowych i grach towarzyskich należy zaklasyfikować do tzw. rekreacji kulturalno-rozrywkowej.

Ostatnim rodzajem rekreacji (w uwzględnionym wyżej podziale) jest rekreacja realizowana poprzez działalność społeczną, czyli są to wszelkie dobrowolne działania, podejmowane w czasie wolnym na rzecz innych ludzi.

## 1.2. Formy rekreacji ruchowej i kulturalno-rozrywkowej w różnych stylach życia

Najpopularniejszą formą aktywności ruchowej Polaków – w świetle badań przeprowadzonych przez GUS – jest jazda na rowerze (*Uczestnictwo Polaków...* 2009). Z tych samych badań wynika, że 68,9% gospodarstw domowych posiada rower. Zatem dostępność tej formy rekreacji ruchowej jest duża.

Jazda na rowerze związana jest z wykonywaniem długotrwałych ruchów cyklicznych, które kształtują wydolność fizyczną organizmu (Siwiński 2000, s. 67–68). Przyczynia się także do zwiększenia pułapu tlenowego oraz polepszenia adaptacji organizmu do wysiłku. Systematyczne podejmowanie wspomnianej rekreacji ruchowej rozwija również zdolności motoryczne, m.in. wytrzymałość, siłę czy szybkość. Ponadto jazda na rowerze związana jest z przeżyciami estetycznymi, których doznać można, jeżdżąc po atrakcyjnych krajoznawczo terenach (*Sportowe wakacje...* 1996, s. 132).

Coraz powszechniejszą formą rekreacji ruchowej, w której można uczestniczyć zarówno indywidualnie, jak i grupowo, a także coraz częściej w lasach, parkach, na brzegu morza, jest n o r -

dic walking, zwany „marszem z kijkami”. Nordic walking swoje korzenie ma w Finlandii, gdzie od 1930 roku tamtejsi narciarze biegowi trenowali poza sezonem zimowym bez nart, tylko z kijkami (Chomka 2008, s. 272).

Nordic walking oparty jest na ruchu naturalnym. W związku z tym jest prosty i dostępny dla osób w każdym wieku. Warto jednak na początku skorzystać z pomocy instruktora, aby pokazał nam prawidłową technikę ruchu. Oprócz korzystnego wpływu „marszu z kijkami” na zdrowie człowieka, m.in. zwiększenia kondycji i wydolności fizycznej organizmu, kontroli i redukcji wagi ciała, dla osób starszych staje się on „podporą” w chodzeniu. Podnosi pewność chodzenia po nierównym, czasami śliskim podłożu (Sadowski 2008, s. 25).

Inną formą rekreacji ruchowej opartą na ruchu naturalnym jest jogging, który od zawsze pełnił funkcję lokomocyjną, pomagał w zdobywaniu pokarmu czy w prowadzeniu walki. Ze względu na postęp cywilizacyjny i towarzyszące mu choroby, takie jak: nowotwory, choroby układu krążenia, nerwice, depresje itd., w latach 70. XX wieku narodziła się idea biegania dla zdrowia, czyli joggingu.

Jogging to długotrwały bieg z niską lub umiarkowaną intensywnością. Regularnie podejmowany niesie korzystne dla zdrowia efekty, m.in.: zwiększa wydolność organizmu, obniża ciśnienie tętnicze krwi, poprawia strukturę i funkcje więzadeł, ścięgien i stawów, zwiększa produkcję endorfin (obniża stres), spowolnia proces starzenia się, zapobiega chorobom układu krążenia i serca, poprawia samopoczucie, podwyższa wydajność pracy zawodowej (Biernacki, Niedziółka, Marszałek, s. 4–6). Jest to tania forma rekreacji ruchowej ze względu na to, że oprócz wygodnego obuwia nie wymaga żadnego specjalistycznego sprzętu.

Taniec jest kolejną powszechną formą rekreacji ruchowej. Mass media w ostatnim czasie coraz częściej propagują tę właśnie formę rekreacji. Powstają programy i filmy dotyczące

tańca, m.in.: *Step up, You Can Dance – Po prostu tańcz!*, *Kochaj i tańcz*, nie wspominając już o klasyce *Dirty Dancing*.

Olga Kuźmińska opisuje taniec jako jedną z najstarszych form sztuki i kulturowej działalności człowieka. Jest to sposób przeżywania i przekazywania emocji, forma fizycznego i duchowego odreagowania oraz okazja do zabawy i terapii. Taniec towarzyszył człowiekowi od początku jego istnienia, a kształtowanie form tanecznych następowało z biegiem lat (Kuźmińska 2002, s. 13). Najbardziej znanymi rodzajami tańca są: taniec ludowy, towarzyski i klasyczny. Obecnie wyróżnia się jeszcze takie typy tańca, jak: wyzwolony, wyrazisty, nowoczesny, jazzowy, estradowy i widowiska taneczne, tj. gimnastykę rytmiczną i gimnastykę wyrazu (ibidem, s. 28–29).

Z rozważań Lubowieckiego-Vikuk wynika, że dzieci i młodzież uczęszczają na zajęcia tańca nowoczesnego. Osoby dorosłe wybierają zazwyczaj różne rodzaje tańca towarzyskiego, natomiast osoby starsze preferują tango. Samotny uczestnik rekreacji bierze udział w zajęciach z jogi, salsy czy flamenco, zaś wśród „singielek” dość popularne stały się taniec brzucha oraz *erotic dance* (Lubowiecki-Vikuk 2009b, s. 212–218).

Jak pisze Kuźmińska, w latach 80. ubiegłego stulecia taniec przybrał formę treningu sportowego. Stało się tak na skutek silniejszego przenikania się gimnastyki i tańca, w wyniku czego powstał aerobik, który rozpowszechniany był przez amerykańską aktorkę Jane Fonda (aerobik gimnastyczny) oraz J. Sorensen i M. Charell (aerobik taneczny) (Kuźmińska 2002, s. 12).

Aerobik potocznie oznacza różnego rodzaju rekreacyjne ćwiczenia fizyczne z wykorzystaniem akompaniamentu muzycznego. Z fizjologicznego punktu widzenia – aerobik to ćwiczenia fizyczne, podczas których większość energii niezbędnej do wykonania pracy mięśniowej powstaje w procesach aerobowych (Kłósowski 2002, s. 17). Można powiedzieć, że jest to rodzaj filozofii życiowej, stylu bycia, mody na sprawność i sportową sylwetkę ([www.fit.pl](http://www.fit.pl)).

Obecnie rozwój form aerobiku wychodzi naprzeciw oczekiwaniom uczestników rekreacji. Powstają coraz to nowe, ciekawsze jego odmiany, a co za tym idzie – jednostka może mieć problem z wyborem. Wśród zajęć z aerobiku można wyróżnić cztery grupy ćwiczeń:

1. Cardio – są to ćwiczenia wzmacniające głównie układ krążenia. W trakcie tych zajęć wprowadza się układy choreograficzne. Duże znaczenie ma dobranie odpowiedniej muzyki, umiejętności oraz przygotowanie instruktora. W skład zajęć typu cardio wchodzi: high impact aerobik, low impact, high low combination (hi-low-combo, mixed impact), funky aerobik, street dance, city jam, hip hop, latino, salsa aerobik.
2. Muscle – są to ćwiczenia z wykorzystaniem m.in. gum, ciężarów, hantli, ekspanderów itd. Zajęcia typu muscle rozwijają mięśnie, poprawiają ich siłę, elastyczność i kształt. Do form typu muscle zalicza się: abs, buns i things (abt), total body condition (tbc), body sculpting, circuit.
3. Cardio i muscle – połączenie wyżej opisanych form. Są to ćwiczenia wzmacniające zarówno układ krążenia, jak i mięśniowy. Aby lepiej zaangażować ciało osób ćwiczących, wykorzystuje się różnego rodzaju przyrządy. Do form typu cardio i muscle zalicza się: step aerobik, sidle, kangoorobik, spinning, boks-aerobik, tae-robicks, tae-bo, body combat, aqua aerobik, core board, aero step XL.
4. Cooling – to formy wyciszające i odpuszczające organizm po zakończonych zajęciach aerobowych. Cooling ma na celu wyregulować napięcie mięśni oraz poprawić krążenie krwi w mięśniach. Do tej formy zalicza się: stretching oraz callanetics (Zapolska 2002, s. 94–96).

Motywy uczestnictwa w powyższych formach jest m.in. chęć utrzymania zgrabnej sylwetki. Aerobik przyczynia się do poprawy koordynacji nerwowo-mięśniowej. Zwiększa się także harmonijność, precyzja, szybkość ruchów. Miejsca, w których

można uprawiać aerobik, coraz częściej są placówkami, które oferują kompleksowy pakiet usług. Oznacza to, że oprócz aerobiku proponuje się w nich również saunę, masaż czy solarium (Kwilecki 2003, s. 323).

Dla tych, którzy z różnych względów nie mogą brać udziału w tradycyjnym aerobiku, oferowany jest *aqua fitness*, czyli forma treningu w wodzie mająca na celu uzyskanie dobrego samopoczucia. Przez udział w *aqua fitness* jednostka wzmacnia i uelastycznia mięśnie. Regularny trening wpływa na wysmuklenie sylwetki, poprawienie krążenia i oddychania, a także na polepszenie kondycji zarówno fizycznej, jak i psychicznej. Zajęcia z *aqua fitnessu* prowadzone są w całkowitym odciążeniu, co oznacza, że biorąc w nich udział, nie obciąża się stawów. Stosuje się specjalny sprzęt wypornościowy, dzięki czemu jest to forma rekreacji dostępna dla wszystkich, również dla osób nie potrafiących pływać. Jest wskazana m.in. dla kobiet w ciąży, osób po operacjach, otyłych, starszych, mających problemy z układem kostno-stawowym. *Aqua fitness* obejmuje następujące formy: pływanie zdrowotne, *aqua aerobik* (*aqua combo*, *aqua afro*, *aqua kickboxing*), *hydrobik*, *aqua jogging*, *aqua walking*, *aqua step*, *aqua aerobik KWC*, *aqua joga*, *aqua watsu*, *aqua cycling*, *aqua body pump* oraz *aqua aerobik senior* (Pietrusik 2005, s. 90–93).

Ze środowiskiem wodnym związane jest również pływanie. Ta forma aktywności ruchowej plasuje się według badań GUS na drugim miejscu, jeśli chodzi o jej popularność wśród Polaków (*Uczestnictwo Polaków...* 2009). Jak stwierdza Pietrusik, pływanie zaliczane jest do najzdrowszych i najbardziej wszechstronnych ćwiczeń fizycznych. Regularnie podejmowane przyczynia się m.in. do hartowania organizmu. Wzmacniają się mięśnie, stawy, pozytywnie wpływa na układ krążeniowo-oddechowy. Następuje doskonalenie różnych zdolności motorycznych oraz cech psychicznych (Pietrusik 2005, s. 9).

Pływanie zalecane jest dla wszystkich osób niezależnie od wieku, stanu zdrowia czy sprawności fizycznej. Ze względu na



duży wpływ na układ kostno-stawowy pływanie wykorzystywane jest również przy korekcji wad postawy (Ostrowski 2003, s. 21). W środowisku wodnym ruchy wykonuje się zdecydowanie łatwiej, dlatego osoby niepełnosprawne bądź po przebyciu kontuzji mogą usprawniać narządy ruchu. Dzięki zdobytej umiejętności pływania można bezpiecznie korzystać ze sprzętu wodnego, m.in. z kajaków, łodzi czy też rowerów wodnych (Siwiński 2000, s. 68).

Kolejną w ostatnich czasach popularną formą rekreacji jest joga. Joga oznacza „ujarzmienie” oraz „połączenie”. „Ujarzmienie” ma na celu opanowanie zmysłów tak, abyśmy sami nimi kierowali, a nie one nami. „Połączenie” z kolei oznacza budowanie w sobie harmonii ciała i umysłu. Ćwiczenia jogi polepszają siłę fizyczną i wytrzymałość organizmu. Wpływają również na zmniejszenie tkanki tłuszczowej. Poprawiają pracę serca oraz całego układu krążenia (Górna, Szopa 2008, s. 493–494). Korygują postawę ciała, polepszają przemianę materii. Oprócz pozytywnego wpływu na fizjologię człowieka oddziałują też na jego psychikę (Moroch 2009, s. 174).

Joga jest formą rekreacji ruchowej, w której mogą uczestniczyć także dzieci. Przygotowywane są dla nich specjalne scenariusze treningu relaksacyjnego, np. *Joga w wiosce smurfów* czy *Joga z Pippilottą Langstrumpf* (ibidem, s. 176–180).

Narciarstwo to kolejny przykład rozpowszechniającej się formy rekreacji ruchowej. Jest jednym z najczęściej uprawianych przez Polaków sportów rekreacyjnych. Pełni funkcję socjalizacyjną; uprawia się je głównie w grupie przyjaciół lub w rodzinie. Dzięki temu można spędzić trochę wolnego czasu, którego nie ma się na co dzień, w gronie najbliższych. Narciarstwo, jako aktywna forma wypoczynku, poprawia zdrowie i kondycję (Lesiewski, Lesiewski 2007, s. 26–29), a także uwrażliwia na estetykę, piękno krajobrazu. Obecnie powstaje coraz więcej sztucznych stoków w różnych zakątkach kraju. Dlatego aby uprawiać narciarstwo, wcale nie trzeba wyjechać w góry. Dla tych jednak,

którzy mogą sobie na taki wyjazd pozwolić, przygotowane są stoki o różnym stopniu zaawansowania, zarówno w kraju, jak i za granicą. Biura podróży coraz częściej oferują wyjazdy wraz z karnetem narciarskim – w cenie pakietu – w szczególności w terminie *free ski*, co dodatkowo przyciąga turystów.

Żeglarstwo, niegdyś dziedzina transportu, dzisiaj stanowi także jedną z dyscyplin sportowych oraz zajęć rekreacyjnych. Uprawiane jest na jednostkach pływających napędzanych siłą wiatru za pośrednictwem żagli. Wyróżnia się żeglarstwo na żaglówkach, jachtach, żaglowcach, windsurfing, kiteboarding, yachting ([www.zeglarstwo.net.pl](http://www.zeglarstwo.net.pl)). W ostatnim czasie dużą popularnością cieszy się tradycyjne żeglarstwo. Fani tego typu rekreacji ruchowej chętnie wyjeżdżają na Mazury, do Chorwacji, Turcji czy też na Wyspy Kanaryjskie, by mieć zapewnione odpowiednie warunki. Dużą popularnością cieszy się także windsurfing czy kiteboarding (kitesurfing), których miłośnicy z chęcią odwiedzają Półwysep Helski. Różnica między tymi dwoma ostatnimi polega głównie na sposobie prowadzenia deski. W kiteboardingu deskę prowadzi się podobnie jak w snowboardzie – na krawędzi, natomiast w windsurfingu deska prowadzona jest prosto. Oprócz tego różnica jest również w sprzęcie ([www.pl.wikipedia.org](http://www.pl.wikipedia.org)).

Gry miejskie to nie tylko nowy trend w rekreacji i turystyce, ale także w marketingu miast i ich atrakcji rekreacyjno-turystycznych. W grach miejskich wykorzystywana jest przestrzeń miejska jako element rozgrywki. Łączą w sobie cechy *flash mobów*, happeningów ulicznych oraz gier komputerowych, RPG i harcerskich podchodów. Gry miejskie organizowane są głównie w dużych miastach (m.in. Warszawie, Krakowie, Wrocławiu, Poznaniu, Łodzi). Pozwalają one na poznanie atrakcji turystycznych i odkrycie historii miast. Twórcami gier miejskich w Polsce byli harcerze. Przykładem jednej z najbardziej znanych jest Rajd Arsenał, który od lat 70. XX wieku corocznie odbywa się w Warszawie (ibidem). W Poznaniu jak do tej pory odbyły się

takie gry, jak: *Operacja W.W.*, *Korona Poznania*, *Gdzie jest Kaponier?* itd. ([www.gramiejska.pl](http://www.gramiejska.pl)), natomiast we Wrocławiu: *Morderstwo w Breslau*, *Exploring Europa* czy też *Zagubieni w czasie* ([www.exploringwroclaw.pl](http://www.exploringwroclaw.pl)). Gry miejskie są nowym trendem w rekreacji i nadal mało rozpowszechnionym. Są dość atrakcyjne, ponieważ dzięki nim można poznać nieznane dotąd zakątki miast. Oprócz tego są elementem promocji miasta, co pomaga przyciągnąć większą liczbę turystów.



## Rozdział 2.

### Aspekty turystyki XXI wieku – nowe perspektywy

Współcześnie rozwój społeczno-ekonomiczny, odpowiednio wysokie dochody i dysponowanie czasem wolnym przyczyniły się do dynamicznego rozwoju specyficznej dziedziny aktywności społecznej, jaką jest turystyka. Wiesław Alejziak traktuje turystykę jako „ogół zjawisk związanych z podróżą i pobytem osób przebywających czasowo i dobrowolnie poza swoim codziennym środowiskiem, w tym zwłaszcza ekonomiczne i społeczne interakcje zachodzące pomiędzy organizatorami turystyki, bezpośrednimi usługodawcami, miejscową ludnością oraz samymi turystami, o ile głównym celem ich wyjazdów nie jest działalność zarobkowa wynagradzana w odwiedzanej miejscowości” (Alejziak 2000, s. 29). Turystyka spełnia różnorodne funkcje – i jednocześnie dysfunkcje – określające rolę tego zjawiska w życiu każdego człowieka, kształtując jego postawy i zachowania. Do najważniejszych funkcji turystyki należy zaliczyć m.in.: wypoczynkową, zdrowotną, wychowawczą, kształceniową, kulturową, rozrywkową i inne.

Obecnie turyści zaczynają uprawiać turystykę z nastawieniem na rozrywkę, podniecenie i edukację, tzw.  $3E^3$  (Kaczmarek, Stasiak, Włodarczyk 2005, s. 371), co zastępuje ideę biernego wypoczynku w stylu  $3S^4$ . Zwiększa się liczba turystów, którzy organizują samodzielnie swoje wyjazdy, korzystając przy tym z Internetu, a jeśli nawet kupują ofertę w biurze podróży – to i tak komunikują się z pracownikami biura drogą internetową

<sup>3</sup> Entertainment, excitement, education.

<sup>4</sup> Sun – słońce, sand – plaża, see – morze.

(e-mail, komunikator Gadu-Gadu, Skype, czat). Komunikacja internetowa na drodze biuro podróży–klient, zwana *mystery check*, służy poprawie jakości i standardu świadczonych usług turystycznych. Tym samym stanowi ważny element funkcjonowania współczesnych przedsiębiorstw sektora turystycznego, będących współkreatorami nowych produktów turystycznych<sup>5</sup>.

## 2.1. Rodzaje i formy turystyki

Podział turystyki, a dokładniej – ruchu turystycznego jest zagadnieniem dość złożonym i trudnym do jednoznacznego określenia. Wynika to z faktu, że potrzeby i motywy, jakimi się kierują współcześni turyści, są bardzo różnorodne, często indywidualne. Ponadto turystyka znajduje odzwierciedlenie w różnych sferach życia każdej jednostki: jej aktywności fizycznej, sferze społeczno-kulturowej, przestrzennej oraz ekonomicznej.

Wobec tego należy przyjąć najczęściej cytowaną klasyfikację, która obejmuje m.in.:

- ruch pobytowy – turystyka wypoczynkowa, turystyka zdrowotna (uzdrowiskowa, medyczna, SPA i *wellness*), turystyka dzieci i młodzieży (kolonie, obozy, zimowiska, „zielone szkoły”), caravanning, turystyka wiejska (w tym agroturystyka);
- ruch wycieczkowy – turystyka specjalistyczna, turystyka kulturowa, turystyka krajoznawcza, turystyka edukacyjna, turystyka biznesowa, turystyka religijna i pielgrzymkowa;
- inne rodzaje ruchu – turystyka kwalifikowana, turystyka kempingowa, obozy wędrownie i inne (*vide* Lewandowska 2007, s. 24–27).

<sup>5</sup> Indywidualizowanych, bardziej elastycznych, różnorodnych i wysublimowanych.

Za kryterium podziału turystyki należy uznać w szczególności:

- a) podmiot turystyki (kto uczestniczy w ruchu turystycznym – na przykład, turystyka osób z niepełnosprawnością, turystyka osób starszych, turystyka dzieci i młodzieży, turystyka „singli”),
- b) czas trwania (turystyka jednodniowa, turystyka weekendowa, turystyka urlopowa),
- c) okres wyjazdu (turystyka letnia i zimowa, turystyka świąteczna, turystyka sezonowa i pozasezonowa),
- d) stopień organizacji (turystyka indywidualna, turystyka zbiorowa),
- e) koszt (turystyka socjalna, turystyka osób zamożnych),
- f) kierunek wyjazdu (turystyka nadmorska, turystyka góraska, turystyka zagraniczna),
- g) zakwaterowanie (turystyka hotelowa, turystyka campingowa, turystyka sanatoryjna),
- h) środek transportu (turystyka piesza, turystyka autokarowa, turystyka rowerowa, turystyka kajakowa) oraz
- i) cel (turystyka zakupowa, turystyka seksualna, pozostałe).

Dla celów statystycznych Światowa Organizacja Turystyki Narodów Zjednoczonych (UNWTO) wyróżniła trzy rodzaje turystyki: (1) turystykę krajową – podróże mieszkańców w obrębie własnego kraju, (2) turystykę wyjazdową – podróże mieszkańców poza granice własnego kraju oraz (3) turystykę przyjazdową – przyjazdy turystów zagranicznych do kraju, w którym nie przebywają na stałe. W etapie dalszej klasyfikacji wymienia się: turystykę wewnątrz krajową – obejmującą turystykę krajową i turystykę przyjazdową, turystykę międzynarodową – obejmującą turystykę przyjazdową i turystykę wyjazdową, a także turystykę narodową – na którą składają się turystyka krajowa i turystyka wyjazdowa (ibidem, s. 27).

## 2.2. Szanse i zagrożenia rozwoju różnych form turystyki

We współczesnej turystyce można wyróżnić wiele form, bowiem turystyka – jak wspomniano wcześniej – jest pojęciem bardzo ogólnym i wieloaspektowym. Poniżej przedstawiono te formy, które zdaniem autorów mają największe znaczenie w dalszym jej rozwoju.

Turystyka 2.0 to rewolucja biznesu w sektorze turystyki i przemyśle rozrywki, spowodowana przejściem na ekosystemy turystyczne, takie jak platformy internetowe (William, Pérez 2008, s. 10). Jak wynika z badań Prophis eResearch, turystyka 2.0 coraz mocniej zakorzenia się w świadomości branży turystycznej. Najbardziej aktywni (i atrakcyjni dla branży zarazem) turyści-internauci już od dawna nie podejmują żadnych decyzji na podstawie wiedzy zdobytej dzięki lekturze lśniących broszur reklamowych czy schludnych stron internetowych. Zamiast tego uczestniczą w procesie wymiany informacji w specjalnie do tego przeznaczonych serwisach WWW, gdzie w sposób dowolny i nieskrępowany mogą dzielić się uwagami z innymi internautami (np. odnoszącymi się do miejscowości turystycznych, atrakcji i walorów turystycznych, infrastruktury turystycznej i paraturystycznej, obiektów noclegowych, zwyczajów lokalnych, wrażeń z własnego popytu) dla wspólnej korzyści (Byrski 2008).

Warte uwagi są rozważania Matyldy Awedyk, w których autorka stwierdza, że znaczenie Internetu w przyszłości doprowadzi do następujących konsekwencji na rynku usług turystycznych:

1. dostępność informacji turystycznej o kierunkach podróży i produktach będzie sprzyjać porównywaniu ofert i w ten sposób intensywniej wpływać na konkurencję;
2. dostępność odpowiednich nośników („linków”) do usługodawców będzie coraz ważniejsza;



3. możliwość dokonania zakupów przez Internet będzie skutkować rezerwacjami dokonywanymi z mniejszym wyprzedzeniem;
4. w związku z rosnącym znaczeniem bezpieczeństwa, bardziej wymagający (i świadomi) turyści będą mieli większą potrzebę dokonywania bezpiecznych rezerwacji i transakcji typu *on line* oraz stosownych ubezpieczeń (Awedyk 2009, s. 141–142).

Turystyka dzieci i młodzieży najczęściej przejawia się w uczestnictwie tej grupy w obozach i koloniach. Na rynku ofert można znaleźć obozy tematyczne (obóz taneczny, obóz „w siodle”, obóz żeglarski, obóz sportowy, obóz przetrwania, „w poszukiwaniu skarbów” itp.) i językowe (głównie języka angielskiego, niemieckiego, włoskiego, hiszpańskiego). Bogaty program kolonii letnich i zimowych zawiera wiele propozycji aktywnego spędzania czasu wolnego (gry i zabawy sportowo-rekreacyjne, wycieczki krajoznawcze, konkursy) – *vide* rozdz. 3. Uczestnicy kolonii wyjeżdżają zarówno do polskich kurortów nadmorskich, na obszary górskie, jak i do zagranicznych miejscowości turystycznych (w szczególności w krajach basenu Morza Śródziemnego, Niemczech, Czechach i Słowacji). Dzieci i młodzież szkolna uczestniczą także w wycieczkach szkolnych (jednodniowe lub trzydniowe wyjazdy turystyczne) lub wyjeżdżają do tzw. zielonych szkół. Ze względu na to, że nie wszystkich rodziców/opiekunów stać na wspólny, rodzinny wyjazd turystyczny, popularność kolonii i obozów nie będzie maleć.

Turystyka osób starszych (seniorów) przez Polaków kojarzona jest głównie z wycieczkami niemieckich emerytów. Jednak obecnie w krajach zachodnich oraz Stanach Zjednoczonych osoby starsze stają się jednym z ważniejszych segmentów rynku turystycznego. Senior to konsument nastawiony na jakość, wygodę i bezpieczeństwo. Branża turystyczna powinna szczegółowo poznać jego oczekiwania, aby móc stworzyć odpowiednie oferty turystyczne. Polski turysta-senior nie jest jeszcze podmiotem większego zainteresowania, ponieważ jego możli-

wości nabywcze (zdaniem branży) są relatywnie najniższe wśród innych grup konsumentów (Śniadek 2007, s. 21–30). Najczęściej spotykane oferty turystyczne przeznaczone dla osób starszych dotyczą form turystyki zdrowotnej (w tym uzdrowskowej), pielgrzymkowej, religijnej, sentymentalnej, krajoznawczej, aktywnej (jeśli stan zdrowia na to pozwala) oraz wypoczynkowej. Należy pamiętać, że chociaż w najbliższym okresie seniorzy będą coraz starsi wiekiem i ciałem, to jednak równocześnie coraz młodszy duchem.

Turystyka osób z niepełnosprawnością oznacza zamierzoną, celową, dobraną do potrzeb aktywność fizyczną realizowaną w różnych formach podróżowania, ściśle związaną z aktywnością krajoznawczą (Migas 2006, s. 183–187).

W ostatnich latach obserwujemy rosnącą liczbę osób niepełnosprawnych. Z Narodowego Spisu Powszechnego Ludności i Mieszkań z 2002 roku wynika, że w Polsce jest ich ponad 5,3 mln (wzrost w stosunku do 1988 roku prawie o 50%); dzieje się tak m.in. ze względu na starzenie się społeczeństwa – prawie 60% osób z niepełnosprawnością to osoby w wieku poprodukcyjnym.

Oferta powinna być dostosowana niemalże do indywidualnych potrzeb każdego klienta i zawierać elementy aktywnego wypoczynku, przy uwzględnieniu stopnia niepełnosprawności i zaleceń medycznych. Stąd preferowaną formą turystyki dla tego segmentu rynku usług jest turystyka kwalifikowana (piesza, rowerowa, górską, wypoczynkowa z wykorzystaniem form rekreacji ruchowej: joggingu, spacerów, nordic walking (*Uczestnictwo Polaków...* 2009, s. 42–47), aerobiku, pływania, tańca, tenisa, rugby, narciarstwa, jazdy konnej). Istotnym problemem w organizacji tego typu wyjazdów turystycznych są przede wszystkim bariery architektoniczne (brak dostępności do niektórych obiektów turystycznych, noclegowych, gastronomicznych), brak świadomości potrzeb, motywów i oczekiwań niepełnosprawnych turystów, zbyt mała liczba środków transportu dostosowanych do

osób z dysfunkcją narządu ruchu, wysokie koszty usług turystycznych w stosunku do poziomu dochodów niepełnosprawnych, a także brak specjalistów z zakresu obsługi i organizacji turystyki osób niepełnosprawnych. Stworzenie warunków ułatwiających osobom niepełnosprawnym podróżowanie i korzystanie z infrastruktury turystycznej staje się ważne nie tylko z punktu widzenia etycznego i społecznego, ale również ekonomicznego (Lubowiecki-Vikuk, Koralewska 2008, s. 327–334).

Turystyka osób samotnych/„singli” charakteryzuje się tym, że segmentem docelowym dla branży turystycznej jest samotna część społeczeństwa. Z uwagi na fakt, że świat osiągnął stan prorokowany przez Alvina Tofflera czy Ulricha Becka – społeczeństwo zmierza nieuchronnie do epoki „singli”, epoki ludzi samotnych (Gocłowska 2008, s. 131), ważne jest, aby na rynku usług turystycznych pojawiły się odpowiednio przygotowane oferty dla tej grupy (Lubowiecki-Vikuk 2008a, s. 18–22).

Osoba samotna ma więcej czasu wolnego dla siebie, a także komfort w podejmowaniu samodzielnych decyzji. Brak współmałżonka, dzieci pozostających pod bezpośrednią opieką oraz innych bliskich osób wpływa na rozkład dnia ludzi żyjących w pojedynkę. Swój czas wolny mogą poświęcać wyłącznie na realizację swoich zainteresowań, nie mając przy tym żadnych obowiązków wobec rodziny. Potencjalnie zatem mają więcej czasu na podejmowanie aktywności rekreacyjnej i turystycznej. Osoby samotne posiadają tzw. niezależność finansową, co może przyczyniać się do zwiększonych wydatków na fazę konsumpcji w zakresie rekreacji i turystyki (Lubowiecki-Vikuk 2008b, s. 139–150).

Wśród perspektyw rozwoju polskiej turystyki widoczna jest tendencja do wzmożonej aktywności samotnych turystów. Podróżować będą indywidualnie z nastawieniem na wysiłek i aktywność ruchową; choć obecnie preferują jednak bierny wypoczynek, na przykład leżakowanie na plaży, korzystanie z kąpielii słonecznych, krótkie spacery. Najczęściej odwiedzanym regionem w Polsce jest region nadmorski (Kołobrzeg, Sopot, Miel-

no/Koszalin). Zwiedzane są też kraje basenu Morza Śródziemnego. Należy dodać, że preferencje osób samotnych w przyszłości dotyczyć będą zagranicznych wyjazdów turystycznych, m.in. do Niemiec (5,9%), Włoch, Francji, Hiszpanii, Chorwacji, Grecji, Czech, Wielkiej Brytanii, Turcji, Egiptu, Holandii i Stanów Zjednoczonych (3,2%). „Single” stawiać będą na jakość i cenę proponowanych im usług, a także będą oczekiwać nowych przeżyć i doświadczeń (Lubowiecki-Vikuk 2009a, s. 89).

Turystyka zdrowotna jest jednym z istotnych trendów rozwoju współczesnej turystyki, bowiem związana jest ze wzrostem świadomości człowieka w kwestii dbałości o własne zdrowie i sylwetkę oraz z modą na aktywne spędzanie czasu wolnego. Turystyka zdrowotna definiowana jest jako wyjazd na dobę lub dłużej poza miejsce zamieszkania w celu regeneracji zdrowia fizycznego, psychicznego, korekcji urody, a także poddania się zabiegom i operacjom w klinikach dokonujących naboru pacjentów poprzez reklamę w turystyce (Łęcka 2003, s. 174–175). Definicja ukazuje, że turystyka zdrowotna obejmuje nie tylko turystykę uzdrowską, ale również – coraz popularniejszą – turystykę medyczną oraz turystykę SPA i *wellness* (Lubowiecki-Vikuk 2008c, s. 539–547, *vide* Sallmann 2010). Do miłośników turystyki zdrowotnej zaliczają się nie tylko ludzie schorowani, starsi, ale ostatnimi czasy coraz większa grupa młodych turystów chcących poprawić stan swojego zdrowia, samopoczucia, siłę witalną, urodę bądź zwalczyć jakiś nałóg (palenie tytoniu, nadużywanie alkoholu, pracoholizm).

Turystyka medyczna to świadoma działalność człowieka, w której podróżny ma na celu uzyskanie szeroko pojmowanej opieki zdrowotnej, polegającej przede wszystkim na zachowaniu (pozyskaniu) lepszego stanu zdrowia lub/i estetycznego wyglądu własnego ciała, połączonego z wypoczynkiem, regeneracją sił fizycznych i psychicznych, zwiedzaniem atrakcji i walorów turystycznych oraz rozrywką (Białk-Wolf 2010, s. 653–662). Według danych Polskiej Agencji Informacji i Inwestycji Zagra-

nicznych w 2005 roku goście z zagranicy wydali na leczenie w Polsce ponad 200 mln zł. Pojawienie się nowego sektora rynku usług medycznych zaowocowało także powstaniem nowego zawodu – pilota wycieczek medycznych ([www.mighealth.net](http://www.mighealth.net)). Zadowoleni pacjenci w przerwach między zabiegami zwiedzają miasto, robią zakupy, a po przyjeździe do swojej miejscowości rekomendują taki wyjazd swoim znajomym (Prochorowicz 2008, s. 133–138).

Należy zauważyć, że „farmy piękności” typu SPA i *wellness* powstają w dość intensywnym tempie. Budzi to wiele wątpliwości co do jakości świadczonych tam usług. Brak regulacji prawnych dotyczących standaryzacji obiektów tego typu (Kłossowska 2009, s. 31–36) powoduje, że na przykład hotel dysponujący obiektem typu salon fryzjersko-kosmetyczny określa w ofercie, iż klient może korzystać z usług SPA i *wellness*; niestety w tych sytuacjach często dochodzi do nadużyć. Zły stan techniczny niektórych uzdrowisk oraz rosnący poziom cen usług uczynią nasz kraj mało atrakcyjnym dla zagranicznych turystów. Stąd konieczność dokonania istotnych inwestycji w tym zakresie oraz zastosowania polityki konkurencyjnych cen wobec ośrodków z innych europejskich krajów.

Turystyka biznesowa w szerokim rozumieniu obejmuje m.in. indywidualne podróże służbowe, uczestnictwo w różnego rodzaju targach i wystawach, podróże motywacyjne oraz turystykę korporacyjną. Ma ona istotne znaczenie w gospodarce turystycznej, bowiem jest najbardziej dochodową jej formą. Uczestnicy z reguły są osobami dobrze sytuowanymi, gotowymi na przyjazd z odległych stron – i na dłużej, często z osobami towarzyszącymi (Hałaczkiwicz 2007, s. 109–118). Turystyka biznesowa jest formą rozwijającą się dość dynamicznie w ostatnich latach i, jak twierdzą naukowcy, trend ten będzie się utrzymywał. Zważywszy na dogodne położenie geograficzne Polski, pojawia się szansa wzbogacenia budżetów miast (Kraków, Poznań, Lublin, Wrocław, Łódź, Warszawa) dzięki zwiększonej liczbie tu-

rystów biznesowych zarówno z zachodniej części Europy, jak i krajów wschodnich. Polska może stać się pomostem łączącym biznes krajów Unii Europejskiej z krajami Europy Wschodniej. Przygotowując oferty spotkań biznesowych na krajowym rynku, należy pamiętać o konkurencji (rynek czeski i węgierski) (Chojnowski 2008, s. 30–36).

Turystyka zakupowa w głównej mierze polega na chęci dokonywania zakupów przez turystów na ich własny użytek. Zdaniem Bernadety Hołdery-Mielcarek i Katarzyny Majchrzak, głównym motorem turystyki zakupowej jest zamiar dokonania zakupów na własne potrzeby, poza zakupami związanymi z zaspokojeniem popytu turystycznego, a zamiar ten stanowi czynnik wpływający na decyzję wyboru celu podróży (Hołderna-Mielcarek, Majchrzak 2007, s. 278).

Współczesne centra i galerie handlowe stały się atrakcjami turystycznymi wielu miast, a tym samym nowymi formami spędzania czasu wolnego postindustrialnego społeczeństwa. Przykładem może być Centrum Handlu, Sztuki i Biznesu Stary Browar w Poznaniu, które w opinii krajowych turystów jest drugą najczęściej zwiedzaną atrakcją turystyczną miasta (*Strategia rozwoju... 2000*, s. 44). Turyści, odwiedzający jednodniowi i lokalni mieszkańcy mogą korzystać z różnorodnych usług, w tym: gastronomicznych (restauracje, kawiarnie, herbaciarnie, puby), noclegowych (pokoje hotelowe), kulturalnych (kino, teatr, galerie), rozrywkowych, rekreacyjnych (siłownie, fitness kluby), zdrowotnych (salony typu SPA i *wellness*, salony kosmetyczno-fryzjerskie), a nawet religijnych (kaplice).

Nasilenie się turystyki zakupowej następuje w okresach przedświątecznych. Wówczas wzrasta ruch turystyczny w kierunku stolic handlu: Berlina, Paryża, Londynu, Mediolanu, Barcelony, Pragi, Wiednia, a także Dubaju i Nowego Jorku. Podobne wyjazdy zakupowe odbywają się w czasie posezonowych obniżek – na wyprzedaże.

Z uwagi na konsumpcyjny charakter społeczeństwa przewiduje się dalszy rozwój tego typu turystyki. Omawiana forma może być połączona z innymi, w szczególności z turystyką miejską, wypoczynkową oraz przygraniczną.

Turystyka kosmiczna, choć wydaje się dość abstrakcyjną formą, zważywszy na tempo rozwoju nowych technologii i innowacji, zaczyna budzić coraz większe zainteresowanie potencjalnych turystów – głównie tych bardziej zamożnych (koszt wycieczki średnio 20 mln USD). Okazuje się, że nasza planeta zaczyna być mało atrakcyjna, nie zaspokaja wszystkich potrzeb i oczekiwań współczesnych turystów<sup>6</sup>.

Światowa Organizacja Turystyki przewiduje, że wakacje w przestrzeni kosmicznej będą w połowie bieżącego stulecia dość popularną formą spędzania czasu wolnego (*Nowoczesna turystyka...* 2007, s. 105–115).

Z ekonomicznego punktu widzenia potencjał turystyki kosmicznej związany jest z ekspansją gospodarki wybranych państw – szczególnie Rosji, Stanów Zjednoczonych i Chin – a także z polepszeniem sytuacji materialnej obecnego społeczeństwa (utworzeniem dodatkowych miejsc pracy w różnych dziedzinach gospodarki<sup>7</sup>). Japońskie Towarzystwo Rakietowe przewiduje, że świadczenie usług orbitalnych podróży pasażerskich mogłoby rozpocząć się już teraz – w 2010 roku, a roczne dochody z tych usług w 2030 roku osiągnęłyby 100 mld USD, zaś w 2050 roku – 1 trylion USD (Turek 2009, s. 170). Założeniem ofert turystycznych będzie dostosowanie ich do obecnych przyzwyczajęń turysty oraz innowacyjność, która rozłożona w czasie, zapewni sukces w rozwoju tej formy.

W turystyce kulturowej podstawowym motywem wyjazdu jest chęć zwiedzenia obiektów kulturalnych, takich

<sup>6</sup> Pionierem turystyki kosmicznej stał się Amerykanin Dennis Anthony Tito, który w 2001 roku zapoczątkował podróżę w przestrzeń kosmiczną.

<sup>7</sup> Jedno miejsce pracy w turystyce powoduje powstanie 2-2,5 nowych miejsc pracy w innej dziedzinie gospodarki.

jak: miejsca historyczne i archeologiczne, pałace, zamki, muzea, galerie, parki i ogrody, obiekty sakralne, lub/i uczestnictwo w różnego rodzaju imprezach (megawydarzeniach: zarówno kulturalnych, jak i sportowych), na przykład: koncertach, meczach piłki nożnej. Turystyka kulturalna stała się ostatnio bardzo modna, mówi się, że jest to „hitowy produkt przyszłości”, i wyróżnia kilka jej form: turystykę muzealną, turystykę eventową, turystykę religijną i pielgrzymkową, tanatoturystykę, turystykę przemysłową, turystykę literacką i filmową, turystykę etniczną, turystykę historyczno-militarną, turystykę kulinarną, enoturystykę (turystykę winiarską) i inne (*Współczesne formy...* 2009, s. 481). Europejska Komisja Turystyki wskazała także, iż w świetle współczesnych trendów widoczny będzie wzrost uczestnictwa Europejczyków w turystyce kulturowej (European Travel Commission 2006, s. 9). Zasugerowała tym samym, aby w przyszłości tworzyć takie oferty turystyczne, które będą zaspokajały – jednocześnie – potrzeby kulturowe, relaksu i rozrywki konsumentów. Współcześni turyści będą wybierać imprezy, w których istotną rolę odgrywają: sztuka, kultura i historia, tzn. imprezy o walorach edukacyjnych i związanych z rozwojem duchowości (*Marketingowa strategia Polski...* 2008, s. 20).

Turystyka aktywna (specjalistyczna, kwalifikowana) jest „rodzajem turystyki, w której głównym lub ważnym elementem wyjazdu – niezależnie od czasu trwania działalności turystycznej – jest podejmowanie szczególnych form aktywności rekreacyjnej lub hobbystycznej” (Łobożewicz, Bieńczyk 2001, s. 132). Do turystyki aktywnej zalicza się:

- turystykę campingową, która polega na tym, że turysta przebywa w namiocie, przyczepie campingowej bądź specjalnym pojeździe; ten rodzaj turystyki aktywnej nabiera coraz większego znaczenia wśród Polaków; ze względu na wysokie ceny wczasów, ludzie coraz chętniej wybierają urlop właśnie na campingu (ibidem, s. 132–133);



- turystykę przygodową – zastąpioną terminem „plenerowej rekreacji przygodowej”; za turystykę przygodową uznaje się m.in.: kajakerstwo, lotniarstwo, baloniarstwo, wspinaczkę górską, marsze na orientację czy też narciarstwo biegowe;
- *survival* – rodzaj turystyki przygodowej, która w ostatnich latach cieszy się dużym powodzeniem (ibidem, s. 140); touroperatorzy organizują nawet kolonie i obozy survivalowe dla dzieci i młodzieży, a zainteresowanie rodziców i ich pociech zwiększa się;
- tramping – forma turystyki o charakterze poznawczym, wymagająca możliwie niskich nakładów finansowych. Turyści korzystają z najtańszych baz noclegowych, obiektów bazy żywieniowej oraz minimalnych środków transportu. Podczas trampingu nie korzysta się z pomocy pośredników turystycznych. Niegdyś „autostop” był znanym i popularnym rodzajem trampingu. Został jednak zahamowany ze względu na wzrastającą przemoc fizyczną. Obecnie popularna jest „podróż dookoła świata”. Za stosunkowo małe środki kupuje się bilet lotniczy dookoła świata, planując dokładnie swoją trasę (ibidem, s. 143–145). Tą formą turystyki zainteresowani są w szczególności ludzie młodzi.

Turystyka na obszarach wiejskich, w tym ekoturystyka, ma istotne znaczenie w rozwoju współczesnej turystyki. Turystyka na obszarach wiejskich, zwana inaczej turystyką alternatywną – czyli przyjazną środowisku i ludziom – jest formą turystyki, której uczestnicy działają zgodnie z prawami przyrody i potrzebami człowieka. Dzieli się na ekoturystykę i agroturystykę. Ekoturystyka polega na podróży w plener, do miejsc przyrodniczych, przyczyniając się do ich ochrony. Przykładami turystyki ekologicznej na terenie Polski są m.in. ścieżki przyrodnicze czy wycieczki przyrodnicze<sup>8</sup>. Na rynku

<sup>8</sup> Przykładem mogą być wycieczki do lasu, tzw. sylwaturystyka, czyli turystyka leśna.

usług turystycznych znalazły się już podmioty, które proponują klientom produkty z zakresu ekoturystyki. Jednakże, chociaż najbardziej pożądanym kierunkiem przemian jest zachowanie walorów przyrodniczych jako fundamentu rozwoju współczesnej turystyki, istnieje obawa, że ekoturystyka stanie się pewną „zasłoną” działań mocno ingerujących w środowisko naturalne (Kaczmarek, Stasiak, Włodarczyk 2005, s. 363).

Drugim rodzajem turystyki na obszarach wiejskich jest agroturystyka. Pod tym pojęciem rozumie się turystykę odbywającą się na terenie rolniczym. Turysta nocuje i przebywa z reguły w domu gospodarza i włącza się w prace gospodarstwa. Często w zamian za pomoc otrzymuje wyżywienie i nocleg (Łobożewicz, Bieńczyk 2001, s. 122–130). W ten sposób ma szansę nauczyć się tzw. ginących zawodów i dawnych zajęć w wiejskich gospodarstwach domowych.

Promowanie tych form turystyki winno przyczynić się do upowszechniania proekologicznego stylu życia nie tylko na użytek okazjonalny, urlopowy, ale i długotrwały, codzienny (Bogucki, Woźniak, Zątek 1995, s. 207–219).

Turystyka wypoczynkowa (wczasowa, w tym weekendowa) jest wciąż dość popularną formą turystyki, choć w dobie kryzysu gospodarczego zaobserwowano spadek podróży Polaków. Duża ilość rodaków uczestniczyła w krajowym ruchu turystycznym. Jest to głównie wynikiem niskiej wartości złotego w stosunku do innych walut oraz niestabilną sytuacją gospodarczą w kraju. Turystyka weekendowa jest popularną formą turystyki krótkoterminowej, w niezbyt dużej odległości od miejsca zamieszkania. Według badań Ministerstwa Sportu i Turystyki udział Polaków w krajowej turystyce krótkoterminowej w trzech kwartałach 2009 roku był niższy niż w adekwatnym okresie roku 2008 ([www.msport.gov.pl](http://www.msport.gov.pl)). Turystyka krótkoterminowa w Polsce utrzymuje się na wysokim poziomie. Człowiek „w pogoni” za polepszeniem swojego dobrobytu coraz częściej – zamiast jednego urlopu długoterminowego – korzysta z kilku

wyjazdów weekendowych. Polskie społeczeństwo pragnie odechnąć, zrelaksować się z dala od swojego stałego miejsca zamieszkania, które często kojarzone jest z pracą i ze stresem. Niestety, jest to nierzadko jedyna możliwość spędzenia czasu wolnego w gronie rodzinnym ([www.e-conference.pl](http://www.e-conference.pl)).

W tym miejscu należy zwrócić uwagę na fakt, że w 1994 roku stworzono *Strategię rozwoju polskiego produktu turystycznego*, w której określono pięć markowych produktów turystyki: turystykę miejską i kulturową, turystykę aktywną (specjalistyczną), turystykę na obszarach wiejskich, turystykę biznesową oraz turystykę tranzytową i przygraniczną. Z perspektywy lat, jakie upłynęły od czasu stworzenia ww. strategii, jak twierdzi Stefan Bosiacki, „w odniesieniu do niektórych produktów odnotowano istotne pozytywne efekty (turystyka specjalistyczna, biznesowa), w przypadku innych pozostało jeszcze wiele do zrobienia (...)” (Bosiacki 2005, s. 11–24).

W turystyce seksualnej, jak nazwa sugeruje, głównym motywem podróży turysty jest przeżycie przez niego erotycznych przygód. Powodów może być kilka: płytkość i zanikanie stosunków międzyludzkich, wyobrażanie sobie idealnych kochanków i poszukiwanie ich wzorca. Obecnie najpopularniejszymi kierunkami turystyki seksualnej są Majorka i Ibiza, Brazylia, Tajlandia, Dominikana, Meksyk, Kuba, Sri Lanka, Filipiny, Kostaryka, ale także Egipt, Turcja, Tunezja, Kenia, Kambodża, Tanzania i Indie.

W poszukiwaniu seksualnych przygód najczęściej podróżują Niemcy, Szwedzi, Japończycy, Norwegowie i Włosi, ale również Polacy (którzy coraz częściej udają się do krajów wschodnich, bowiem tam uprawianie seksu stało się swoistą modą). Oficjalne dane mówią o tym, że rocznie z Polski wyjeżdża około 3 tys. osób do hoteli oferujących doznania erotyczne (*Nowoczesna turystyka... 2007*, s. 92–94), choć krajowe biura podróży nie mają w swojej ofercie takich pakietów imprez turystycznych. Około 85% wyjeżdżających w tym celu to młodzi mężczyźni w wieku

od 20 do 40 lat. Status społeczno-ekonomiczny nie odgrywa roli, wyjeżdżają ludzie wykształceni; od lat prezentem z okazji ukończenia studiów jest pobyt w kraju, gdzie łatwo się rozerwać, świeżo upieczeni magistrowie przechwalają się później swymi wyczynami. Wśród turystów są też urzędnicy, robotnicy, rzemieślnicy (Brączyk 2007). W ramach turystyki *clubbingowej* (na Ibizie) jej uczestnik nastawiony jest głównie na rozrywkę i korzystanie z wszelkich uciech. Samotne Rosjanki chętnie korzystają z usług biur podróży specjalizujących się w turystyce seksualnej. Na całym świecie rośnie popularność kobiecej turystyki seksualnej. Wcześniej tylko mężczyźni przyznawali się, w jakim celu podróżowali do Tajlandii i Holandii, obecnie Europejki i Amerykanki nie ukrywają, czego oczekują od wyjazdu na Karaiby, Bali, do Turcji, Egiptu i Kenii (Lubowiecki-Vikuk 2008a, s. 18–22). W ostatnim czasie powstały hotele, gdzie klientami mogą być wyłącznie osoby pełnoletnie – od 18 lub 21 roku życia. Na jednym z portali internetowych<sup>9</sup> można znaleźć docelowe i potencjalne miejsca urlopu wypoczynkowego (na przykład: Australia, Kuba, Izrael, Meksyk, Tajlandia, Tunezja, Turcja, Stany Zjednoczone, Wielka Brytania, wybrane kraje basenu Morza Śródziemnego, różne wyspy), w których można zrelaksować się m.in. z dala od dziecięcych okrzyków i zaspokajać swoje różne potrzeby, w tym seksualne. Są to obiekty hotelowe z tzw. ofertą „*no children policy, adult only*”.

Osobom o homoseksualnym<sup>10</sup> nastawieniu przypisuje się, iż najczęściej podróżują w celach seksualnych. Jest to z pewnością błędne założenie, aczkolwiek homoseksualiści, wybierając kierunek swoich podróży, szukają miejsc przyjaznych i tolerancyj-

<sup>9</sup> [www.leavethembehind.com](http://www.leavethembehind.com)

<sup>10</sup> Prekursorem turystyki gejowskiej stał się Hanns Ebensten. Zorganizował on w 1972 roku wyjazd turystyczny dla grupy turystów o homoseksualnej orientacji. W latach kolejnych proponował nowe kierunki, trasy i możliwości zwiedzania, zaczął tworzyć produkt dla nowego segmentu odbiorców usług turystycznych (Guaracino 2007, s. 10).

nych<sup>11</sup>. Stąd popularne są wyjazdy turystyczne do takich miejsc, jak: Barcelona (z najpopularniejszym gejowskim kurortem nadmorskim w pobliskim Stiges), Amsterdam, Paryż, Gran Canaria, Dublin, Berlin, Rzym, Madryt, Praga oraz Malaga. Zaś wybierając się w dalszą podróż, odwiedzają: Nowy Jork, Florydę, Bangkok, Meksyk, Sydney, San Francisco, Miami, Los Angeles, Toronto, Brazylię<sup>12</sup>. W Stanach Zjednoczonych geje i lesbijki stanowią grupę turystów, którzy są mobilni, dobrze zarabiający, chętni do eksperymentowania z nowymi szlakami i atrakcjami turystycznymi (Czubkowska 2006, s. 101). Wydają podczas podróży o 30% więcej aniżeli osoby o heteroseksualnej orientacji – jak donoszą najnowsze amerykańskie badania. Wyjazdy gejów i lesbijek charakteryzują się dużą sezonowością, najczęściej turyści ci podróżują (kolejno) w październiku, wrześniu i lutym. Homoseksualiści z Kanady są bardziej skłonni do podróżowania w zimie. Zazwyczaj jeżdżą w towarzystwie kilku osób i wydają więcej (średnio 3070 USD) niż turyści heteroseksualni (2870 USD). Gdy podróżują samodzielnie, segment GLBT wydaje wię-

<sup>11</sup> Z obserwacji Adamskiej wynika, że przeważająca część lesbijek i gejów organizuje swój czas wolny w sposób nie odbiegający od przeciętnego. (...) ma wiele zwykłych zainteresowań indywidualnych (czytanie książek), konstytuujących ich życie towarzyskie (chodzenie do kina, na koncerty, działanie w organizacjach związanych z hobby, zawodem czy polityką). Rzadziej zajmują się również bardziej specjalistycznymi, niestandardowymi sprawami, takimi jak joga czy medycyna niekonwencjonalna (Adamska 1998, s. 183–184).

<sup>12</sup> Badania wykonano latem 2008 roku na portalu Internetowym GaydarNation.com; są to niepublikowane dane, uzyskane dzięki uprzejmości Piotra Wójcika – Ambasadora IGLTA w Polsce. Należy dodać, iż w 2008 roku podczas Międzynarodowego Salonu Turystycznego Tour Salon w Poznaniu odbyła się, po raz pierwszy w Polsce, konferencja dotycząca rozwoju turystyki GLBT (gejów, lesbijek, biseksualnych oraz osób transgenderycznych) w aspekcie światowym, europejskim i polskim pn. „Turystyka gejowska – najszybciej rozwijający się sektor turystyki”. Natomiast w 2010 roku na tych samych targach turystycznych odbyła się konferencja pn. „Turystyka LGBT – różne odcienie gejowskich podróży”.

cej w każdej kategorii od heteroseksualnych: geje – 800 USD, lesbijki – 570 USD, biseksualni – 690 USD, heteroseksualni – 540 USD.

Nie budzi więc zdziwienia fakt, że wiele krajów inwestuje w infrastrukturę turystyczno-wypoczynkową dla homoseksualistów (*Nowoczesna turystyka...* 2007, s. 93; *vide* Silverstein, Picano 2009, s. 231–235). Należy także wspomnieć o międzynarodowym stowarzyszeniu *International Gay & Lesbian Travel Association* (IGLTA), które zrzesza biura podróży, hotele i inne podmioty gospodarcze świadczące usługi turystyczne dla tego segmentu rynku. Również w Polsce rozwija się sieć lokali, obiektów hotelarskich i innych przyjaznych homoseksualistom, tzw. *gay- & les-friendly* (oznaczone są nalepkami z tęczęwą flagą), co nie znaczy, że klientami są wyłącznie oni sami. Mają tam wstęp wszyscy, bez względu na orientację seksualną.

Zagrożenia wynikające z uczestnictwa w tej formie turystyki są oczywiste, na przykład możliwość zarażenia się wirusem HIV czy chorobami wenerycznymi. Także szerząca się prostytucja – zwłaszcza wśród nieletnich obojga płci – prowadzi do tego, że osoby korzystające z tych usług wchodzą w konflikt z prawem. Zjawisko turystyki seksualnej wiąże się ściśle ze wzrostem przestępczości na tle seksualnym (wspomniana prostytucja, pedofilia).

Turystyka kontrowersyjna budzi wiele, jak sama nazwa wskazuje, kontrowersji co do motywów podróży. Na rynku dostrzega się istnienie turystyki aborcyjnej i eutanazyjnej oraz turystyki narkotykowej.

Turystyka aborcyjna to podróżowanie osób z krajów o restrykcyjnych przepisach prawnych<sup>13</sup> do krajów, w których są one łagodniejsze (lub w mniejszym stopniu egzekwowane) (w celu wykonania zabiegu aborcyjnego lub/i zakupu środków wczesno-

<sup>13</sup> W Polsce obowiązującym aktem prawnym jest ustawa o planowaniu rodziny, ochronie płodu ludzkiego i warunkach dopuszczalności przerywania ciąży z dnia 7 stycznia 1993 roku (Dz.U. nr 17, poz. 78).

poronnych. Z szacunkowych danych opublikowanych na portalu internetowym Federacji na rzecz Kobiet i Planowania Rodziny wynika, że na zagraniczne, indywidualne wyjazdy turystyczno-aborcyjne decyduje się około 32 tys. Polek rocznie (Jasińska 2008). Współczesne kobiety mają coraz większą świadomość, że przerwanie ciąży powinno być przede wszystkim bezpieczne dla ich własnego zdrowia. Stąd pojawia się decyzja udziału – zazwyczaj w zagranicznej – turystyce aborcyjnej. Europejki wyjeżdżają do Irlandii, Wielkiej Brytanii, Szwecji, Francji, Niemiec, Holandii, Belgii, Austrii, Czech i Słowacji, a także do krajów wschodnich: na Ukrainę, Litwę, do Rosji oraz na Białoruś. Koszt zabiegu w kaliningradzkiej klinice jest stosunkowo niski (450 zł), lecz warunki sanitarne są złe, u kobiet często występują powikłania (*Skutki ustawy...* 1996). W krajach zachodnich koszty te są o wiele wyższe, w Berlinie kształtują się powyżej 450 euro, natomiast usługi świadczone są na najwyższym poziomie sanitarno-medycznym. W tej formie turystyki występuje sezonowość – zabiegi wykonuje się w miesiącach wiosennych oraz jesiennych.

O turystyce eutanazyjnej mówi się od 2003 roku, kiedy to brytyjskie media komentowały podróż Roberta i Jennifer Stokes, którzy udali się do centrum medycznego w Szwajcarii w celu tzw. „wspomożenia samobójstwa”. Do dziś przyjeżdżają tam obcokrajowcy, aby uzyskać tego rodzaju pomoc.

Część turystyki medycznej także budzi wątpliwości. Pojawienie się „surogatek” („żywych inkubatorów”) – zastępczych matek, które przyjmują zapłodnioną *in vitro* komórkę jajową innej kobiety, rodzą dzieci i oddają (sprzedają) je biologicznym rodzicom – wywołało wiele dyskusji. Najczęściej tego typu usługi świadczą kobiety z krajów wschodnich, głównie Ukrainy i Rosji. Pojawiły się też wyjazdy turystyczne arabskich kobiet do klinik ginekologicznych w celu odtworzenia błony dziewiczej (Hadzik, Nowak 2008, s. 107–124).

Turystyka narkotykowa została zapoczątkowana w latach 70. ubiegłego wieku przez północnoamerykańskich i zachodnioeu-

ropejskich hipisów. Do dziś, w wiadomych celach, turyści wyjeżdżają do Amsterdamu, Kopenhagi, Goa – popularnego regionu turystycznego Indii, czy do La Paz – stolicy Boliwii.

Turystyka luksusowa przeznaczona jest dla najbardziej wymagających turystów, którzy w celu zaspokojenia swoich wyrafinowanych potrzeb i oczekiwań są w stanie ponieść wysokie koszty. Przyszłe trendy w turystyce luksusowej można zaobserwować podczas corocznych Międzynarodowych Targów Turystyki Luksusowej (International Luxury Travel Market). Zaś oferty można nabyć w biurze podróży Abercrombie & Kent, które to specjalizuje się w świadczeniu tego rodzaju usług. Turystyka luksusowa to przede wszystkim korzystanie z najlepszych, bardzo komfortowych (niektóre posiadają nawet siedem gwiazdek) i drogich hoteli. Należą do nich hotele: Atlanits The Palm oraz Burj al-Arab (wybudowany na sztucznej wyspie) w Dubaju, Ritz-Carlton w Sharm El Sheikh oraz w Moskwie (uznawany za najdroższy hotel świata), Conrad Rangali na Malediwach, Leela Palace Kempinski w Bangalore (Indie), Town House Galleria w Mediolanie, Martinez w Cannes, The Palms Resort Casino w Las Vegas oraz Le Regina – najdroższy polski hotel znajdujący się w Warszawie.

Z przedstawionego raportu YPB&R z 2004 roku wynika, że 3% zamożnych turystów podróżujących po świecie pokrywa 20% wydatków zanotowanych w turystyce światowej (Martin 2008, s. 29–31). Zatem ta wąska grupa turystów wydaje się pożądanym konsumentem na rynku usług turystycznych. Najwięcej ofert jest z zakresu turystyki zdrowotnej, zwłaszcza SPA i *wellness*, które są synonimem luksusu dla 33% osób podróżujących w celach rozrywkowych. Z dalszych rozważań Martina wynika, że w ciągu ostatnich kilku lat znacznie wzrosła liczba krótkich i luksusowych wyjazdów wakacyjnych *short breaks*, trwających od jednego do trzech dni. Do tej pory dobrze sytuowani klienci wybierali na krótki wypoczynek stolice miast europejskich, jednak wprowadzenie przez tanie linie lotnicze



nowych połączeń, zwłaszcza do mniejszych miejscowości, spowodowało wzrost zainteresowania mniej znanymi ośrodkami, nawet wśród zamożnej grupy klientów zainteresowanych rozrywką (ibidem). Do turystyki luksusowej należy zaliczyć inne formy takie, jak: turystyka lotnicza, konna, myśliwska, żeglarska (windsurfing), narciarska (snowboard) i inne, które w większości, dodatkowo, wymagają od uczestników posiadania specjalistycznego sprzętu i odpowiednich umiejętności.

Z turystyką luksusową łączy się *cruising*, rozumiany jako zwiedzanie świata luksusowym statkiem pasażerskim, przemierzającym się pomiędzy portami oferującymi atrakcje turystyczne (Taraszkiewicz 2008, s. 307–317). W taką podróż – z naszego kraju – można wybrać się z portów w Gdyni, Gdańsku i Szczecinie. Z pewnością jest to forma turystyki, która nie wymaga dużego zaangażowania turysty. Pasażer może cały rejs spędzić na statku, korzystając przy tym z różnorodnych usług rekreacyjnych oferowanych na pokładzie. Można przypuszczać, że często nie będzie miał ochoty na zwiedzanie miejscowości portowych i okolic. Nie umniejsza to oczywiście ważności, jaką *cruising* ma w kreowaniu współczesnej turystyki. Istotnym faktem jest to, że dynamika wzrostu liczby dostępnych miejsc na pokładach statków pasażerskich w latach 1995–2006 wyniosła 9,0%, i prognozuje się, że jeżeli tendencja ta się utrzyma, w 2010 roku liczba ta wynosić będzie 425 tys. miejsc (Mańkowski 2008, s. 91–100). Do najsłynniejszych statków pasażerskich należą: „Queen Mary 2”, „Queen Elizabeth 2” oraz „Queen Victoria”, a za największy i najdroższy (900 mln euro) uznaje się „Oasis of the Seas” należący do Royal Caribbean International.



### Rozdział 3.

## Sport, rekreacja ruchowa i turystyka dzieci i młodzieży kolonijnej w świetle badań własnych

Jak wcześniej wspomniano, w przyszłości popularność kolonii i obozów nie będzie maleć. Pod pojęciem kolonii będziemy rozumieć letnią formę aktywnego wypoczynku dzieci i młodzieży w wieku szkolnym. Wyróżnia się trzy jej rodzaje: wypoczynkową, zdrowotną<sup>14</sup> oraz tematyczną. Kolonia wypoczynkowa trwa około 2–3 tygodni. Kolonia zdrowotna przeznaczona jest dla dzieci z różnego rodzaju schorzeniami, na przykład z dysfunkcjami narządów ruchu, nadmierną nadwagą lub skrajną otyłością. Ten rodzaj letniska trwa z reguły od trzech do sześciu tygodni. Trzecim rodzajem kolonii jest kolonia tematyczna, której czas trwania nie przekracza z reguły dwóch tygodni. Są to kolonie nastawione na konkretne zainteresowania dzieci, na przykład naukę języków obcych (Nawara, Cooper 2008, s. 8–9).

Podstawowym celem kolonii letnich jest stworzenie każdemu ich uczestnikowi optymalnych warunków zdrowego i bezpiecznego wypoczynku, umożliwiających regenerację sił fizycznych i psychicznych oraz hartowanie organizmu i zwiększanie odporności na zachorowania (ibidem, s. 9). Stąd do czterech zasadniczych funkcji kolonii należy zaliczyć: funkcję wypoczyn-

<sup>14</sup> Za polskiego *spiritus movens* letniego wypoczynku kolonijnego uznaje się prof. Józefa Żulińskiego – lwowskiego pedagoga, organizatora zdrowotnych turnusów kolonijnych dla ubogich dzieci w Rymanowie-Zdroju. Do propagatorów tej formy wypoczynku należy także zaliczyć Bolesława Prusa oraz Stanisława Staszica.

kową, zdrowotną, kształceniową (poznawczą) oraz wychowawczo-opiekuńczą.

### 3.1. Metodologiczne podstawy badań własnych

Celem, a zarazem problemem badawczym niniejszego opracowania jest określenie aktywności sportowo-rekreacyjnej i turystycznej uczestników kolonii letnich. Aby móc ustosunkować się do powyższego problemu, ustalono następujące pytania szczegółowe:

1. Czy dzieci i młodzież na koloniach letnich chętnie uczestniczą w zajęciach sportowo-rekreacyjnych i turystycznych?
2. Jakie formy sportowo-rekreacyjne i turystyczne są najczęściej wybierane przez dzieci i młodzież na koloniach?
3. Czy wychowawca (opiekun) kolonijny zachęca swoich podopiecznych do uczestnictwa w zajęciach o charakterze sportowym, rekreacyjnym i turystycznym?
4. Czy dzieci i młodzież na koloniach letnich przeznaczają więcej swojego czasu na podejmowanie aktywności sportowo-rekreacyjnej i turystycznej aniżeli przebywając w stałym miejscu zamieszkania?

Biorąc pod uwagę fakt, że problemem badań jest określenie stopy aktywności sportowo-rekreacyjnej i turystycznej kolonistów, zastosowano metodę sondażu diagnostycznego, polegającą na ogólnym rozpoznawaniu zjawisk społecznych, charakteryzujących daną zbiorowość (Siwiński 2006, s. 42). Metoda ta została wsparta techniką ankiety (kwestionariusz został skonstruowany przez APLV – zał. 1), bezpośrednim wywiadem osobistym oraz obserwacją (autorzy brali udział w pięciu imprezach kolonijnych, pełniąc rolę wychowawcy i/lub kierownika wycieczki dzieci i młodzieży).

Badania przeprowadzono wśród trzystu osiemdziesięciu sześciu uczestników kolonijnego wycieczki letniego, którego or-

organizatorem było Biuro Turystyki i Sportu „Maka Tour” w Poznaniu. Przedsiębiorstwo zostało wybrane arbitralnie spośród dwustu siedemdziesięciu ośmiu organizatorów turystyki i pośredników turystycznych zarejestrowanych w mieście Poznaniu (<http://www.turystyka.gov.pl>).

Biuro Turystyki i Sportu „Maka Tour” zostało założone 15 maja 1994 roku w Poznaniu. Na poznańskim rynku turystycznym znane jest głównie jako organizator wypoczynku dzieci i młodzieży. Oprócz kolonii, obozów oraz wycieczek szkolnych zajmuje się także organizacją i obsługą wyjazdów turystycznych grup zorganizowanych, m.in. z różnych zakładów pracy. Założyciel firmy – Marek Kamiński – układając programy kolonii i obozów, zwraca szczególną uwagę na potrzebę ruchu człowieka. Podkreśla on istotę sportu, rekreacji i turystyki w zachowaniu zdrowia dzieci i młodzieży w wieku szkolnym. Pobyt zarówno na koloniach, jak i obozach daje możliwość udziału w zajęciach sportowo-rekreacyjnych i turystycznych, dzięki którym dzieci i młodzież mogą we właściwy sposób rozwijać i regenerować swoje siły psychofizyczne oraz poznawać miejsca związane z historią, kulturą i rozrywką.

### **3.2. Wyniki badań**

W badaniach wzięło udział 386 dzieci i młodzieży – 152 chłopców i 234 dziewczyny. Respondenci znajdowali się w przedziale wiekowym od 7 do 18 roku życia, w tym: w wieku do 10 lat było 9,3% badanych osób, 11–12 lat miało 14,8%, 13–14 lat – 25,4%, 15–16 – 29,5%, zaś najstarszymi uczestnikami kolonii, mającymi 17–18 lat, było 21,0% ankietowanych. Z badań wynika, że ponad połowa osób preferujących letnią formę wypoczynku – jaką jest kolonia – miała powyżej 15 lat.

Ankietowane osoby w większości (40,4%) na co dzień zamieszkują w Poznaniu lub okolicznych miejscowościach. Ponad 27,2% respondentów pochodziło z obszarów wiejskich, poło-

zonych zarówno w województwie wielkopolskim, jak i lubuskim, kujawsko-pomorskim, zachodniopomorskim lub mazowieckim. W Gnieźnie zamieszkuje 2,9% badanych osób, Gostyniu – 3,1%, Lesznie – 7,3% oraz Pile – 3,1%. Należy dodać, że 16,1% respondentów pochodziło z innych miejscowości, m.in.: ze Śremu, Mogilna, Krotoszyna, Jarocina, Opalenicy, Szamotuł, Trzcianki, pozostałych<sup>15</sup>, a także z innych państw: z Niemiec oraz Wielkiej Brytanii.

Największą popularnością cieszył się kolonijny wypoczynek realizowany za granicą. Stąd ponad 65,0% ankietowanych odpoczywało: we Włoszech (11,1%), w Hiszpanii (20,7%), w Grecji (14,8%) lub w Bułgarii (18,4%). Z 35,0% respondentów, którzy wybrali krajowy wypoczynek w małych miejscowościach<sup>16</sup>, 13,7% odpoczywało w Polanicy-Zdroju<sup>17</sup>, 11,1% – w Pobierowie<sup>18</sup>, 5,4% – w Iwoniczu-Zdroju<sup>19</sup>, natomiast 4,7% w Łądku-Zdroju<sup>20</sup>. Koszt pobytu jednego dziecka w wybranym ośrodku wypoczynkowym wynosił od 1340,00 zł (Łądek-Zdrój) do 1985,00 zł (Cesenatico). W większości przypadków część tych kosztów została uregulowana przez zakłady pracy rodziców lub prawnych opiekunów badanych osób – w takim przypadku rodzice/opiekunowie płacili 25–30% danej należności.

<sup>15</sup> Z Wolsztyna, Zielonej Góry, Słupcy, Czarnkowa, Swarzędza, Pleszewa, Krosna Odrzańskiego, Rawicza, Bydgoszczy, Turku, Goleniowa, Wrześni, Gorzowa Wlkp., Chodzieży, Rakoniewic, Łodzi, Wałcza, Wschowy, Jastrowia oraz Wągrowca.

<sup>16</sup> Skala ruchu turystycznego, jak również istniejąca baza turystyczna świadczy o wybitnych funkcjach turystycznych przedstawionych miejscowości (vide Rudewicz 2009, s. 95–103).

<sup>17</sup> Uzdrowisko podgórskie położone w województwie dolnośląskim, w pobliżu Gór Stołowych i Gór Bystrzyckich.

<sup>18</sup> Nadmorski kurort w województwie zachodniopomorskim.

<sup>19</sup> Jedno z najstarszych uzdrowisk w Polsce, położone w województwie podkarpackim.

<sup>20</sup> Miejscowość uzdrowiskowa w województwie dolnośląskim, w Sudetach.

Należy stwierdzić, że za kolonijnym wypoczynkiem – realizowanym w szczególności w zagranicznych kurortach nadmorskich: Lloret de Mar<sup>21</sup>, Słonecznym Brzegu<sup>22</sup>, Leptokarii<sup>23</sup>, Cesenatico<sup>24</sup> – opowiadają się głównie dziewczęta w wieku 13–18 lat, na stałe zamieszkujące w Poznaniu lub w wiejskiej miejscowości położonej w województwie wielkopolskim, w których przypadku sytuacja ekonomiczna gospodarstw domowych – należy przypuszczać – jest dobra lub raczej dobra. Niestety, w związku z tym respondenci w mniejszym stopniu odpoczywali w terenach górzystych (pomimo niższych cen od zagranicznych wyjazdów kolonijnych). Należy jednoznacznie stwierdzić, że dzieci i młodzież kolonijna niechętnie wypoczywa w miejscowościach górskich. Być może spowodowane jest to wzmożoną aktywnością fizyczną, gdyż program kolonii zawiera intensywne uczestnictwo w pieszych wędrówkach.

Z badań własnych wynika, że ankietowane osoby z ochotą uczestniczą w letniej formie wypoczynku, jakim jest kolonia. Ponad 33,9% respondentów wyjechało na kolonię po raz piąty i więcej – co średnio stanowiło 6,6 razy. Czwarty raz jako uczestnik kolonii letniej było 14,5% badanych osób, trzeci – 17,1%, drugi – 14,0%, natomiast po raz pierwszy tę formę wypoczynku wybrało 20,5% ankietowanych osób.

Dzieci i młodzież szkolna realizuje aktywny wypoczynek w czasie trwania kolonii letnich. 90,9% respondentów wskazało, że z przyjemnością brało udział w organizowanych na koloniach zajęciach o charakterze sportowo-rekreacyjnym i turystycznym,

<sup>21</sup> Hiszpański kurort nadmorski na wybrzeżu Costa Brava, w Katalonii.

<sup>22</sup> Najpopularniejsze, bułgarskie letnisko nadmorskie na wybrzeżu Morza Czarnego.

<sup>23</sup> Nadmorski kurort greckiej Riwieri Olimpijskiej położony nad Morzem Egejskim.

<sup>24</sup> Włoska miejscowość wypoczynkowo-rozrywkowa na Riwierze Adriatyckiej.

na przykład w Dniu Sportu<sup>25</sup>, czy też w wycieczkach krajoznawczo-turystycznych. Jednakże ponad 8,0% ankietowanych opornie uczestniczyło w aktywnych formach sportowo-rekreacyjnych i turystycznych, a 1,0% badanych nie udzieliło w tej sprawie żadnej wiążącej odpowiedzi.

W kwestionariuszu ankiety postawiono pytanie: „Jakie formy uczestnictwa w sporcie, rekreacji i turystyce lubisz najbardziej na koloniach?”. Pośród sportowych i rekreacyjnych form aktywności fizycznej najczęściej wybierane przez respondentów było pływanie. Na drugim miejscu znalazły się gry ruchowe (w piłkę nożną, koszykową, siatkową, badminton, tenis stołowy, dwa ognie), na trzecim – zabawy ruchowe (podchody), na czwartym – taniec, natomiast na ostatniej pozycji ulokowała się bierna forma rekreacji, jaką jest uczestnictwo w grach planszowych (szachy, warcaby, karty, chińczyk) lub oglądanie programów i filmów – głównie seriali<sup>26</sup> – telewizyjnych.

W kwestii wyboru form turystycznych należy stwierdzić, że rejs statkiem cieszył się największym zainteresowaniem

<sup>25</sup> W tym dniu dzieci i młodzież brały udział w konkursach plastycznych oraz ogólnej wiedzy o tematyce sportowo-turystycznej, a także w igrzyskach sportowo-rekreacyjnych (ćwiczenia ogólnorozwojowe, lekkoatletyczne konkurencje szybkościowe, wytrzymałościowe oraz koordynacyjno-ruchowe, gry i zabawy ruchowe – turniej tenisa stołowego). Celem Dnia Sportu było: (1) propagowanie zdrowego i aktywnego stylu życia, (2) kształtowanie ogólnej psychomotoryczności kolonistów, (3) doskonalenie umiejętności sportowych, (4) współdziałanie w grupie, (5) prezentowanie odpowiednich postaw i zachowań uwzględniających sytuacje zwycięstwa i porażki, (6) przedstawienie podstawowych przepisów różnych gier zespołowych oraz zasad fair play, (7) zapoznanie z elementami pierwszej pomocy przedmedycznej w różnych sytuacjach.

<sup>26</sup> Cenionym przez młodzież kolonijną serialem telewizyjnym był *Dr House*. Fabuła amerykańskiej telenoweli oparta jest na postaci dr. Gregory'ego House'a, znanego ze stosowania niekonwencjonalnych metod medycznych. Porównywany do bohatera powieści kryminalnych – Sherlocka Holmesa: obaj są geniuszami, miłośnikami muzyki, lekomanami, charakteryzującymi się powściągliwością i pewnym wyalienowaniem.



uczestników kolonii letnich. Na drugim miejscu były wycieczki autokarowe, na trzecim – zwiedzanie zabytków i różnych atrakcji turystycznych, na czwartym – wędrówki piesze. Na ostatnim, piątym miejscu znalazły się inne rodzaje i formy turystyki, takie jak: turystyka zakupowa, turystyka kajakowa, turystyka militarna, jednodniowe wycieczki zagraniczne oraz pozostałe atrakcje turystyczne (na przykład park linowy, pobyt w hucie szkła, przejażdżka kolejką wąskotorową). Z uwagi na fakt, że ponad 76,2% ankietowanych osób wypoczywało w krajowych lub zagranicznych kurortach nadmorskich, należy przypuszczać, że właśnie turystyka morska była największym atutem programów kolonijnych. Ten stan potwierdza także pierwsze miejsce w rankingu, jakie wśród form sportowo-rekreacyjnych zajęły kąpiele morskie/pływanie.

Niewątpliwie dużą rolę w zachęcaniu uczestników letniego wypoczynku do podejmowania aktywności fizycznej pełni wychowawca/opiekun kolonijny. Stąd ponad 91,2% respondentów stwierdziło jednoznacznie, że „wychowawca kolonijny zachęca mnie i moich rówieśników do uczestnictwa w zajęciach sportowych, rekreacyjnych i turystycznych”. Pozostała część (8,0%) ankietowanych osób miała odmienne zdanie, a 0,8% nie udzieliło odpowiedzi. Warto zauważyć, że do obowiązków wychowawcy w placówce letniego wypoczynku należy m.in.: sprawowanie opieki nad kolonistami w zakresie ich higieny, zdrowia, wyżywienia oraz innych czynności opiekuńczych, a także zapewnienie poczucia bezpieczeństwa. Daje to możliwość kształtowania u swoich podopiecznych odpowiednich postaw i zachowań sportowo-rekreacyjnych i turystycznych. Niewątpliwie opiekun kolonijny powinien prowadzić działania uświadamiające, polegające na informowaniu i propagowaniu aktywnych form spędzania czasu wolnego, będących elementem zdrowego stylu życia.

Zasadniczym problemem badawczym było zagadnienie związane z ilością czasu wolnego przeznaczanego przez respondentów na zajęcia ruchowe w czasie kolonii, w odniesieniu do

ich stałego miejsca zamieszkania. W świetle badań własnych należy stwierdzić, że 73,1% ankietowanych osób więcej swojego czasu przeznaczają na aktywność fizyczną podczas letniego wypoczynku kolonijnego. Co czwarta osoba uznała, że więcej czasu na „ruch dla zdrowia” przeznaczają, będąc w domu rodzinnym, natomiast 1,6% nie miało zdania w tej kwestii.

W pracy dokonano analizy<sup>27</sup> dotyczącej podejmowania aktywności sportowo-rekreacyjnej i turystycznej w czasie letniego wypoczynku kolonijnego przez respondentów, w której wzięto pod uwagę ich cechy demograficzne (płeć, wiek) oraz przestrzenne, m.in. geograficzne (stałe miejsce zamieszkania i miejsce letniego wypoczynku). Prześledzono zachodzące współzależności pomiędzy czterema analizowanymi zmiennymi objaśniającymi a pięcioma zmiennymi objaśnianymi. W pracy skupiono się na tych zależnościach, których poziom istotności statystycznej ( $p$ ) nie przekroczył 0,05 ( $p < 0,05$ ). Ponadto został obliczony współczynnik korelacji rang Spearmana ( $r_s$ ) będący miarą wyjaśnianych zmienności<sup>28</sup>.

W odniesieniu do czynników demograficznych i przestrzennych, jakie mają wpływ na poziom uczestnictwa badanej populacji w zajęciach o charakterze sportowo-rekreacyjnym i turystycznym na koloniach oraz wybór odpowiednich form aktywności fizycznej, odnotowano, że:

1. Wystąpiły cztery istotne współzależności, zachodzące pomiędzy płcią a podejmowaniem wszelkich działań sportowo-rekreacyjnych i turystycznych, tj. wyborem form tanecz-

<sup>27</sup> Obliczenia statystyczne wykonała mgr Ewa Śliwicka – Zakład Higieny w Katedrze Fizjologii, Biochemii i Higieny, AWF Poznań.

<sup>28</sup> Współczynnik korelacji rang Spearmana przyjmuje wartości z przedziału  $-1 < r_s < +1$ . Wartość dodatnia oznacza korelację dodatnią, która polega na tym, że wzrostowi natężenia jednej zmiennej towarzyszy wzrost natężenia innej zmiennej (i odwrotnie, spadkowi natężenia jednej zmiennej towarzyszy spadek natężenia drugiej zmiennej) – w przypadku korelacji ujemnej jest odwrotnie (Alejski 2009, s. 371).

nych ( $r_s = -0,4535$ ,  $p = 0,0000$ ), udziałem w zabawach ruchowych ( $r_s = -0,1121$ ,  $p = 0,0325$ ) i/lub grach ruchowych ( $r_s = 0,3068$ ,  $p = 0,0000$ ), a także w biernej formie wypoczynku, jaką są gry planszowe bądź oglądanie programów, filmów telewizyjnych ( $r_s = 0,3374$ ,  $p = 0,0000$ ).

W odniesieniu do ankietowanych chłopców oraz ich wieku ( $r_s = -0,1946$ ,  $p = 0,0212$ ) i stałego miejsca zamieszkania ( $r_s = 0,1848$ ,  $p = 0,0288$ ) wystąpiły korelacje związane z aktywną formą wypoczynku, jaką jest taniec. Także w przypadku zabaw ruchowych oraz gier planszowych lub oglądania programów TV przez chłopców zaszły istotne zależności, które odpowiednio wyniosły:  $r_s = 0,2198$ ,  $p = 0,0083$  oraz  $r_s = -0,1679$ ,  $p = 0,0466$ .

Wśród żeńskiej części badanych osób w kontekście wieku i miejsca krótkotrwałego wypoczynku odnotowano związek z ich skłonnością do podejmowania działań sportowo-rekreacyjnych i turystycznych w czasie kolonii, kolejno:  $r_s = 0,1433$ ,  $p = 0,0287$  i  $r_s = 0,1336$ ,  $p = 0,0417$ . Ponadto pojawiła się korelacja między wiekiem badanych dziewczyn a formą rekreacyjną, tj. zabawami ruchowymi ( $r_s = 0,2200$ ,  $p = 0,0010$ ).

2. Wystąpiły cztery istotne współzależności pomiędzy wiekiem badanych osób a ich ochotą do udziału w organizowanych na koloniach zajęciach sportowo-rekreacyjnych i turystycznych ( $r_s = 0,1102$ ,  $p = 0,0314$ ) oraz wyborem rekreacyjnych zajęć tanecznych ( $r_s = -0,1693$ ,  $p = 0,0011$ ), zabaw ruchowych ( $r_s = 0,2060$ ,  $p = 0,0001$ ) i wędrówek pieszych ( $r_s = -0,1744$ ,  $p = 0,0008$ ) – jako najbardziej preferowanymi formami aktywności fizycznej w czasie wypoczynku kolonijnego.

Pomiędzy wiekiem respondentów 7–8 lat a pływaniem – w oparciu o miejsce ich wypoczynku kolonijnego – zaszła istotna zależność statystyczna i wyniosła  $r_s = -0,9474$ ,  $p = 0,0144$ . W przypadku 9–10-latków wystąpiła korelacja związana z ich płcią i formą wypoczynku – pływaniem ( $r_s = 0,3887$ ,  $p = 0,0372$ ). W sytuacji ankietowanych osób w wieku 11–12 lat doszło do

sprzężenia pomiędzy ich płcią a wyborem tanecznych form rekreacyjnych oraz stałym miejscem zamieszkania a pływaniem, kolejno:  $r_s = -0,5635$ ,  $p = 0,0000$  i  $r_s = -0,2730$ ,  $p = 0,0399$ .

Odnotowano także istotne związki statystyczne pomiędzy:

- a) 13–14-letnimi uczestnikami kolonii a ich miejscem stałego pobytu i chęciami uczestnictwa w zajęciach o charakterze sportowym, rekreacyjnym i turystycznym ( $r_s = -0,2452$ ,  $p = 0,0155$ ), płcią a tańcem ( $r_s = -0,5774$ ,  $p = 0,0000$ ) oraz płcią a udziałem w grach ruchowych ( $r_s = 0,4114$ ,  $p = 0,0000$ );
- b) 15–16-letnimi respondentami a ich płcią i tańcem ( $r_s = -0,3866$ ,  $p = 0,0000$ ) oraz płcią a uczestnictwem w grach ruchowych ( $r_s = 0,3264$ ,  $p = 0,0005$ );
- c) 17–18-letnimi badanymi a płcią i tańcem ( $r_s = -0,2864$ ,  $p = 0,0121$ ), płcią a udziałem w grach ruchowych ( $r_s = 0,2387$ ,  $p = 0,0366$ ), miejscem stałego zamieszkania a braniem udziału w zabawach ruchowych ( $r_s = -0,3140$ ,  $p = 0,0072$ ) oraz w grach ruchowych ( $r_s = 0,2744$ ,  $p = 0,0157$ ).

3. Wystąpiły dwie istotne współzależności, przebiegające pomiędzy tymczasowym miejscem wypoczynku letniego ankietowanych osób a ich preferowanymi formami aktywności rekreacyjno-turystycznej, czyli wędrówkami pieszymi ( $r_s = -0,1204$ ,  $p = 0,0218$ ) oraz udziałem w rejsach statkiem ( $r_s = -0,2804$ ,  $p = 0,0000$ ).

Odnotowano także korelacje zachodzące między wielkością ośrodka stałego zamieszkania ankietowanych osób a poszczególnymi wariantami ich odpowiedzi, tj.:

- a) pomiędzy respondentami z Poznania a ich płcią i tańcem ( $r_s = -0,3968$ ,  $p = 0,0000$ ), płcią i grami ruchowymi ( $r_s = 0,3004$ ,  $p = 0,0002$ ) oraz wiekiem i zabawami ruchowymi ( $r_s = 0,2644$ ,  $p = 0,0015$ );
- b) między badanymi zamieszkującymi w Gostyniu a ich miejscem wypoczynku i pływaniem ( $r_s = -0,7224$ ,  $p = 0,0080$ );

- c) pomiędzy ankietowanymi z Leszna a ich płcią, wiekiem, miejscem wypoczynku kolonijnego w kontekście wyboru zabaw ruchowych, w kolejności:  $r_s = -0,6143$ ,  $p = 0,0005$ ;  $r_s = 0,5039$ ,  $p = 0,0063$ ;  $r_s = 0,3833$ ,  $p = 0,0441$ ;
- d) między respondentami mieszkającymi w pozostałych (krajowych i zagranicznych) miastach a ich płcią i wyborem tańca ( $r_s = -0,4263$ ,  $p = 0,0007$ ), płcią i pływaniem ( $r_s = 0,2851$ ,  $p = 0,0259$ ) oraz miejscem wypoczynku rekreacyjno-turystycznego i pragnieniem podejmowania rekreacyjno-turystycznej aktywności fizycznej ( $r_s = 0,2531$ ,  $p = 0,0471$ );
- e) pomiędzy badanymi zamieszkującymi w miejscowościach wiejskich a ich płcią i wyborem form tanecznych ( $r_s = -0,6053$ ,  $p = 0,0000$ ), płcią a ich uczestnictwem w grach ruchowych ( $r_s = 0,3947$ ,  $p = 0,0000$ ) oraz wiekiem a ich skłonnościami do uczestnictwa w sporcie, rekreacji i turystyce ( $r_s = 0,2428$ ,  $p = 0,0130$ ).

Najbardziej cenionymi – w opinii respondentów – punktami programów imprez turystycznych (kolonii) są: rejsy statkiem, kąpiel morska i plażowanie, możliwość poznania nowych kolegów i koleżanek, odwiedzanie atrakcji turystycznych (na przykład Cmentarza Łyczakowskiego we Lwowie, stadionu Camp Nou w Barcelonie, Muzeum Marii Konopnickiej w Żarnowcu, Fortu Gerharda w Świnoujściu, huty szkła w Rymanowie, Alei Gwiazd w Międzyzdrojach). Dużym zainteresowaniem cieszyły się wycieczki autokarowe i możliwość zwiedzania europejskich stolic (Budapesztu, Paryża, Rzymu, Pragi, Wiednia). Istotnym punktem programu kolonii były zajęcia o charakterze sportowo-rekreacyjnym, w których większa grupa ankietowanych osób ochoczo brała udział. Zajęcia te realizowano w aquaparkach, parkach rozrywki (Mirabilandia, Gardaland), plenerach (imprezy koncertowo-taneczne, Akademia Słońca w Pobierowie) oraz w naturalnym środowisku przyrodniczym (park linowy, ogródki jordanowskie, plaże, leśne polany, łąki, otwarta przestrzeń). Ko-

loniści uczestniczyli w różnego rodzaju grach i zabawach ruchowych (podchody, badminton), uczyli się strzelania z łuku, jazdy konnej oraz doskonalili znajomość języka angielskiego. Niezapomnianym przeżyciem stał się Dzień Rycerski oraz możliwość spania w namiocie. Program kolonii zawierał też dodatkowe atrakcje, tj.: ogniska, różnego rodzaju konkursy: czystości, plastyczny, rzeźby z piasku, „Mam talent” i inne. Według niewielkich respondentów atutem kolonii letnich jest możliwość długiego spania i korzystania z czasu, jaki mają do wyłącznej dyspozycji.

Programy imprez turystycznych mają – w świetle opinii ankietowanych osób – także słabe elementy. Dzieci i młodzież szkolna niechętnie zwiedzają walory antropogeniczne, zwłaszcza kościoły, kaplice, zamki oraz muzea. Z największą przyjemnością zrezygnowaliby z ciszy poobiedniej i wydłużyliby czas, w którym rozpoczyna się cisza nocna. Zwyczajowo dzieci udają się na wypoczynek nocny o godzinie 22<sup>00</sup> (w przypadku większej grupy młodzieży cisza nocna rozpoczyna się od godziny 22<sup>30</sup>).

W sytuacji niekorzystnych warunków atmosferycznych koloniści niejako zmuszeni byli do spędzenia czasu w ośrodku/hotelu. Wówczas grali w tenisa stołowego, karty, gry planszowe bądź rysowali. Często organizowane były różnego rodzaju zajęcia kulturalno-oświatowe (występy artystyczne, wybory Miss i Mistera, śluby kolonijne, chrzest kolonijny, czyli tzw. Neptunalia, „Randka w ciemno” i inne). Jest to okres, który części badanych osób kojarzy się z nudą. Należy przypuszczać, że twórcza zabawa jest mało znana tej grupie respondentów, a przez to wzbudza w nich mniejsze zaciekawienie.

Dla dzieci i młodzieży męcząca była także podróż autokarowa. Pokonywanie trasy, zwłaszcza do zagranicznych kurortów nadmorskich, jest nużące i mało komfortowe. Koloniści – w świetle badań własnych – w znacznej większości nie preferują uczestnictwa w turystyce pieszej. Niechętnie wędrują, szczególnie w terenach górskich. Część ankietowanych wskazała, że mało atrakcyj-

ne były wycieczki do Lwowa, Wenecji, San Marino oraz na wybrzeże Costa Brava. W wyjaśnieniu tego stanu rzeczy pomogła opinia respondentów, która dotyczyła pracy przewodnika turystycznego oraz kadry opiekunów. Dzieci zwracają szczególną uwagę na to, kto, co i w jaki sposób stara się im przekazać. Stąd mankamentem niektórych programów jednodniowych wycieczek turystycznych było dawanie zbyt długiego czasu na dokonanie zakupów pamiątek i upominków, a także niska atrakcyjność samego programu, na przykład w Barcelonie, lub jego przeładowanie. Należy uznać, że wycieczka jest atrakcyjna wówczas, gdy spełnia kilka warunków i zapewnia: (1) interdyscyplinarny program uwzględniający poziom wiedzy i wiek uczestników, (2) bezpieczeństwo, (3) zgodne z harmonogramem i sprawne przeprowadzenie imprezy, (4) wysoki poziom merytoryczny udzielanych objaśnień oraz (5) wysoką jakość świadczonych usług: transportowych, żywieniowych (Głąbiński 1996, s. 250).

Część badanych osób wyraziła dezaprobatę wobec sytuacji, gdy nie mogła przespacerować się wzdłuż ulic Monako czy jego dzielnicy – Monte Carlo. Warto dodać, że w drodze powrotnej z Hiszpanii do Polski autokar nie zatrzymywał się w tych miejscowościach. Należałoby się zastanowić, czy nie byłoby korzystniejszym rozwiązaniem dokonanie przerw w podróży właśnie w tych miastach zamiast urządzania – jak to określili ankietowani – nużących postojów na stacjach benzynowych.

Jeszcze mniejszym zainteresowaniem cieszyły się pobyty w krytych pływalniach (Kudowa-Zdrój, Krosno). Powodów tej sytuacji należy upatrywać w słabo rozwiniętej infrastrukturze rekreacyjnej tych obiektów, a także biernym stylu życia, jaki na co dzień respondenci prowadzą w stałym miejscu zamieszkania. Dowodem na to może być fakt, że część badanych osób bez większego zainteresowania uczestniczyła w kolonijnych Dniach Sportu i innych zajęciach sportowych i rekreacyjnych.

W podsumowaniu tego fragmentu pracy, dotyczącego opinii respondentów na temat ich zadowolenia z programu kolonii let-

nich, należy zgodzić się z Czesławą Skrudlik, która stwierdziła, że przed organizatorami czasu wolnego dzieci i młodzieży szkolnej – a więc: biurami podróży, szkołami, lokalnymi oddziałami PTTK i TPD, domami kultury, hufcami ZHP, ośrodkami szkolno-wychowawczymi, pozostałymi – należy stawiać podwójne zadania: na wczoraj – stwarzanie możliwości wypoczynku, rozrywki, rozwoju (podobnie jak u osób dorosłych) i na dziś – ukierunkowanie potrzeb i ukształtowanie nawyków właściwego spędzania czasu wolnego. Z uwagi na odmienny rytm pracy i odpoczynku niż u dorosłych, powstaje pilna potrzeba stosowania innych, bardziej zindywidualizowanych rozwiązań organizacyjnych (Szwichtenberg, Soroka 2008, s. 384). Wobec tego ważne jest, aby organizatorzy w pełni zidentyfikowali docelowy segment rynku, dla którego tworzą ofertę letniego wypoczynku. Przeprowadzając badania marketingowe, mogą poznać potrzeby i zainteresowania swoich potencjalnych i obecnych klientów, sposób wykorzystania ich codziennego czasu wolnego oraz preferencje. Istotna jest także znajomość sytuacji ekonomicznej konsumentów usług rekreacyjno-turystycznych.

### 3.3. Wnioski, kierunki dalszych badań

Stopa aktywności sportowej, rekreacyjnej i turystycznej w czasie kolonii letnich dzieci i młodzieży to zagadnienia wciąż nurtujące teoretyków nauk kultury fizycznej. Mimo to trudno jest znaleźć empiryczne publikacje na wspomniany temat. Na rynku wydawniczym istnieje wiele opracowań<sup>29</sup> dotyczących wskazanej pro-

<sup>29</sup> Flisak J. 1948. *Wychowanie fizyczne na wczasach dla dzieci i młodzieży*. Wyd. Prasa Wojskowa, Warszawa; Niewiadomski M. 1977, 1986. *Wychowanie fizyczne na koloniach i obozach letnich*. WSiP, Warszawa; Nawara H. 1997. *Organizacja czasu wolnego na obozach i koloniach*. AWF, Wrocław; Salita J., Zawodniak M. 1998. *Rekreacja na wakacjach: poradnik dla wychowawców kolonijnych, rodziców, organizatorów wypoczynku letniego dzieci w wieku 7-12 lat*. Interspar, Warszawa; Paterka S., Wieczorek A., Gołaszewski J. 2000. *Organizacja wycieczek szkolnych, obozów stałych i wędrownych. Rekreacyjne gry ruchowe*.



blematyki, jednakże większość stanowią poradniki metodyczne, w których opisano m.in. sylwetkę dobrego kierownika czy też wychowawcy placówki wypoczynku dzieci i młodzieży, przedstawiono harmonogram dnia, regulamin kolonii czy obozu. Zwrócono także uwagę na rozwój fizyczny dzieci i młodzieży. W związku z tym opisano różnorodne formy zajęć: sportowo-rekreacyjnych, plastycznych, muzycznych, fotograficznych oraz zasady bezpieczeństwa podczas ich trwania, aby mogli w nich uczestniczyć koloniści i obozowicze.

Problemem wychowania fizycznego na koloniach letnich w sensie czysto empirycznym zajęli się m.in. Bożena Biniakiewicz, Elżbieta Thiel oraz Andrzej Dąbrowski. W swoich opracowaniach wskazują oni m.in. na brak odpowiednio wykwalifikowanej kadry bądź na problem z jej dobozem oraz na brak innowacyjności z jej własnie strony. Jeśli chodzi o zajęcia ruchowe, to stanowią one ulubioną formę spędzania czasu wolnego. Do zajęć tych należą w szczególności wśród chłopców: piłka nożna, siatkówka, pływanie, a wśród dziewcząt: siatkówka, pływanie oraz biegi terenowe.

W badaniach przeprowadzonych na początku lat 80. ubiegłego wieku Biniakiewicz zwraca szczególną uwagę na zajęcia prowadzone w środowisku wodnym. Według autorki podczas kolonii organizowanych nad akwenami należy obowiązkowo wprowadzić naukę pływania i dążyć do jej doskonalenia. Kierownik kolonii powinien mieć znaczący wpływ na dobór kadry, a ta z kolei wraz ze swoim przełożonym powinna wykazać się innowacyjnością w organizowaniu zajęć, by program został ciekawie i w całości zrealizowany. Na kolonii więcej czasu przeznaczają się na zajęcia z wychowania fizycznego niż w trakcie roku szkolnego, jednakże by ten obowiązek spełnić, trzeba zatrudnić dodatkowo instruktora wychowania fizycznego, który powinien współpracować z resztą kadry. Oprócz odpowiednio wykwalifi-

*we na obozach i wycieczkach.* AWF, Poznań; Nawara H., Cooper A. 2007, 2008. *Kolonie i obozy: zdrowe, radosne, bezpieczne.* AWF, Wrocław.

kowej kadry każdy ośrodek przystosowany do organizowania wypoczynku dzieci i młodzieży powinien być zaopatrzony w niezbędne środki, m.in. w sprzęt sportowy. Zajęcia sportowe powinny być ogólnorozwojowe, a nie prowadzone tylko w jednym kierunku. Do ulubionych zajęć ruchowych podczas kolonii należą: według dziewcząt – gra w dwa ognie i siatkówka, według chłopców – piłka nożna. Popularnością wśród obu płci cieszy się także lekka atletyka, natomiast najmniejszym zainteresowaniem – gimnastyka poranna. Młodzież postulowała też o zapoznanie jej z nowymi grami i zabawami ruchowymi. Ze względu na konieczność uspokojenia układu nerwowego, istotną rolę pełni cisza poobiednia, której należy – zdaniem autorki – przestrzegać (Biniakiewicz 1983, s. 219–238).

Do niektórych z powyższych postulatów przypisać można badania Thiel, która także zwraca szczególną uwagę na niewystarczającą infrastrukturę sportowo-rekreacyjną niezbędną do prowadzenia zajęć w zakresie kultury fizycznej. Przyczynia się to m.in. do zniechęcenia młodzieży do brania udziału w zajęciach ruchowych. Autorka dowodzi także, że do ulubionych form spędzania czasu należą m.in.: pływanie, gry i zabawy ruchowe oraz gry drużynowe i sportowe. Trzeba zaznaczyć, że chociaż wszystkie wyposażone ośrodki dawały możliwość korzystania z kąpieli, to w żadnym nie było organizowanych zajęć z nauki pływania. W nielicznych umożliwiono zabawy w wodzie oraz codzienne pływanie. Badania wskazują również na brak potrzeby wychowania do rekreacji ze strony kadry wychowawczej (Thiel 1986, s. 243–248).

Kolejne badania, które zostały przeprowadzone dwuetapowo, tzn. w latach 1986–1990 i 1994–1995, przez Dąbrowskiego, dowodzą nieodpowiedniego doboru kadry wychowawczej – ponad 50% to studenci. Mimo że badania w stosunku do pozostałych przeprowadzono zdecydowanie później, powtarza się brak innowacyjności wśród wychowawców i instruktorów, a także dezaprobata wobec gimnastyki porannej wśród kolonistów.

Małym zainteresowaniem cieszy się też cisza poobiednia (niezbędna do prawidłowego rozwoju jednostki) oraz prace społeczne. Badania te potwierdzają wcześniej wspomniane ulubione zajęcia sportowo-rekreacyjne, zarówno wśród dziewcząt: pływanie, siatkówka, tenis stołowy, jak i wśród chłopców: piłka nożna, tenis stołowy i pływanie (Dąbrowski 2000, s. 32–38).

Jak widać z przedstawionych powyżej wyników, problemy wciąż się powtarzają niezależnie od okresu, w jakim badania zostały przeprowadzone. Być może warto byłoby przybliżyć je organizatorom wypoczynku dzieci i młodzieży, by móc zweryfikować wcześniej potwierdzone hipotezy.

Intencją letnich kolonii jest stworzenie odpowiednich warunków materialno-technicznych i organizacyjnych do uczestnictwa dzieci i młodzieży szkolnej w aktywnych formach wypoczynku (*vide* Nawara, Cooper 2008, s. 47). Do rekreacyjno-turystycznych form należy zaliczyć m.in.: gry i zabawy ruchowe, pływanie, taniec, wycieczki krajoznawczo-turystyczne i inne.

W świetle przeprowadzonych badań własnych nasuwają się następujące wnioski:

- 1) Zdecydowana większość ankietowanych osób (90,1%) chętnie uczestniczy w zajęciach sportowo-rekreacyjnych i turystycznych.
- 2) Programy kolonii letnich są na tyle bogate w treści sportowo-rekreacyjne i turystyczne, że każdy uczestnik znajdzie odpowiednią formę aktywności fizycznej, zgodną z własnymi zainteresowaniami.
- 3) Do najchętniej wybieranych przez dzieci i młodzież form sportowo-rekreacyjnych należą: pływanie, gry ruchowe (piłka nożna, koszykówka, siatkówka, badminton, tenis stołowy, dwa ognie) oraz zabawy ruchowe (podchody).
- 4) Do najczęściej wybieranych przez dzieci form turystycznych należą: rejs statkiem, wycieczki autokarowe, zwiedzanie zabytków i innych atrakcji turystycznych.

- 5) Turystyka morska stanowi największy atut kolonijnych programów turystycznych.
- 6) Dużym zainteresowaniem wśród uczestników letniego wypoczynku cieszyły się wycieczki autokarowe do stolic europejskich.
- 7) Wychowawcy (opiekunowie) kolonijni zdaniem zdecydowanej większości badanych osób (91,2%) zachęcają swoich podopiecznych do uczestnictwa w zajęciach o charakterze sportowym, rekreacyjnym i turystycznym.
- 8) Znaczna część respondentów (73,1%) przeznaczają na kolonii więcej czasu na rekreacyjną aktywność fizyczną niż przebywając w stałym miejscu zamieszkania.

Poprzez aktywność sportowo-rekreacyjną i turystyczną uczestnicy kolonii kształtują swoją wszechstronną sprawność fizyczną, a także wybrane zdolności motoryczne (siłę, wytrzymałość, szybkość, koordynację ruchową i gibkość). Należy podkreślić, że koloniści podejmują wymienione działania według własnego uznania, w celu wypoczynku, szeroko rozumianej rozrywki oraz rozwoju osobowości.

## Podsumowanie

Nieustannie zmieniający się styl życia człowieka zmienia jego nastawienie do szeroko pojętej rekreacji i turystyki. Obecnie unowocześnia się wiele z tych form i dostosowuje do dzisiejszych realiów. Kiedyś można było wziąć udział w obozach żeglarskich, dzisiaj również w windsurfingu czy kiteboardzie. Turystyka seksualna czy też narkotykowa – chociaż istniały od dawna – nie były przedmiotem zainteresowań polskich badaczy z zakresu nauk o kulturze fizycznej.

Dzisiejszy konsument usług rekreacyjno-turystycznych jest coraz częściej człowiekiem świadomym swoich potrzeb, poszukującym nowych form, które dadzą mu po pierwsze – satysfakcję, po drugie – odprężenie, wytchnienie od stresów życia codziennego, a po trzecie – pomogą mu w samorealizacji. Ze względu na to przed specjalistami z dziedziny rekreacji i turystyki stoi wyzwanie tworzenia nowych, coraz to ciekawszych ofert dla każdego z odbiorców usług rekreacyjno-turystycznych. Mogą to być oferty obejmujące rekreację lub turystykę albo rekreację i turystykę łącznie. Człowiek, wyjeżdżając na wypoczynek, może również wziąć udział w zajęciach sportowo-rekreacyjnych, co niewątpliwie przyczyni się polepszenia stanu zdrowia. Jak niegdyś stwierdził doktor Wojciech Oczko (nadworny lekarz polskich królów, prekursor polskiej balneologii): „Ruch zastąpi prawie każdy lek, podczas gdy żaden lek nie zastąpi ruchu” ([www.wikipedia.pl](http://www.wikipedia.pl)). To zdanie ma w dzisiejszych czasach ogromne znaczenie. Człowiek często eliminuje ze swojego życia ruch, tłumacząc się brakiem czasu czy pieniędzy. Czy tak naprawdę nie ma czasu czy nie potrafi go sobie zorganizować? Czy do podejmowania jakiegokolwiek aktywności sportowo-rekreacyjnej potrzebne są duże zasoby finansowe? Być może warto uświadomić sobie, że dostępne są również formy bezpłatne, takie jak chociażby jogging czy spacer.

Przeprowadzone badania własne dowodzą, że dzieci i młodzież chętnie uczestniczą w zajęciach o charakterze sportowo-rekreacyjnym i turystycznym. Dlatego należy im stworzyć jak najlepsze do tego warunki materialno-techniczne i organizacyjne. Przede wszystkim trzeba im przedstawić dostępne, czynne formy aktywności wolnoczasowych, zakrzewić je i utrwaląć nawyki do ich ciągłego podejmowania.




## Abstract

New solutions in the field of recreation and tourism are constantly being researched so as to meet the needs and expectations of a contemporary man. The most frequent factors shaping new trends in recreation and tourism are: demographic factors, economic factors, the style and quality of life, awareness and education, development of technology, pace of applying new innovations and globalization (including consumerism). In the following publication various forms of recreation and tourism have been described, which – according to the authors – are increasingly in need on today's market. Forms of recreation, as presented here, are very popular and include Nordic walking, sailing with its variants, skiing, dancing, aerobics and aqua fitness. As for tourism, it is becoming increasingly popular among children and adolescents. Tour operators modify classic programs of youth camps to meet the needs of young customers. Tourism of people with disabilities is also growing nowadays, as well as of single people/singles, health tourism (including: spa and wellness, medical), shopping, space, sexual tourism, and others.

New and more interesting offers will probably appear on the market of recreation and tourism. This is, among others, due to continuing changes in lifestyle and desire to learn new experiences and yet undiscovered sites or types of physical activity.

**Keywords:** physical recreation, tourism, trends and tendencies, recreation and tourism offer, forms, summer recreation for children and adolescents



## Contents

Introduction . . . . .	5
Chapter 1. Physical recreation as an opportunity for physical activity development of contemporary society . . . . .	9
1.1. Types of recreation . . . . .	10
1.2. Forms of physical, cultural and entertainment recreation in various lifestyles. . . . .	12
Chapter 2. Tourism aspects of the xxi century – new perspectives . . . . .	21
2.1. Types and forms of tourism . . . . .	22
2.2. Opportunities and threats in development of various forms of tourism . . . . .	24
Chapter 3. Sport, physical recreation and tourism among adolescents (youth camps) and children as in author’s research. . . . .	43
3.1. Methodological basis of author’s research. . . . .	44
3.2. Test results . . . . .	45
3.3. Conclusions, directions for future research . . . . .	56
Summary . . . . .	61
Abstract . . . . .	63
References . . . . .	65
Appendix . . . . .	72



## Piśmiennictwo

- Adamska K. 1998. *Ludzie obok: lesbijki i geje w Polsce*. GRAFFITI BC, Toruń.
- Alejziak W. 2009. *Determinanty i zróżnicowanie społeczne aktywności turystycznej*. AWF, Kraków.
- Alejziak W. 2000. *Turystyka w obliczu wyzwań XXI wieku*. Albis, Kraków.
- Aramberri J. *Leisure & tourism main trends 2009* ([http://www.forum.gdynia.pl/download/B2\\_1\\_Julio\\_ARAMBERRI\\_Leisere\\_and\\_Tourism\\_Main\\_Trends.pdf](http://www.forum.gdynia.pl/download/B2_1_Julio_ARAMBERRI_Leisere_and_Tourism_Main_Trends.pdf) – 07.11.09).
- Awedyk M. 2009. *Pozaeuropejska turystyka poznawcza mieszkańców Polski w aspekcie przemian ustrojowych*. Bogucki Wydawnictwo Naukowe, Poznań.
- Białk-Wolf A. 2010. *Potencjał rozwojowy turystyki medycznej*. Zeszyty Naukowe Uniwersytetu Szczecińskiego 591, Ekonomiczne Problemy Usług 53, *Potencjał turystyczny – zagadnienia ekonomiczne*. Red. A. Panasiuk. Szczecin.
- Biernacki J., Niedziółka A., Marszałek S. *Fitness, jogging. Poradnik dla instruktorów rekreacji ruchowej*. TKKF Zarząd Główny, Warszawa.
- Biniakiewicz B. 1983. *Wychowanie fizyczne na koloniach letnich*. Roczniki Naukowe 31. AWF, Poznań.
- Bogucki J., Woźniak A., Zątek W. 1995. *Proekologiczne tendencje w turystyce. Agroturystyka i ekoturystyka*. W: *Turystyka i rekreacja jako czynnik integracji europejskiej*. Red. S. Bosiacki. AWF, Poznań.
- Bosiacki S. 2005. *Marketing produktów markowych w turystyce*. Zeszyt Naukowy Wyższej Szkoły Handlu i Usług w Poznaniu, 8.
- Brączyk M. 2007. *Seksturystyka na cenzurowanym*. Przegląd 17 (<http://www.przegląd-tygodnik.pl/index.php?site=artykul&id=12341> – 07.11.09).

- Byrski P. 2008. *Travel 2.0 nie jest chwilową modą* (<http://www.wirtualnyturysta.com/blog.php?cat=6> – 07.11.09).
- Chojnowski M. 2008. *Trendy i struktura rynku spotkań na świecie – na podstawie EIBTM 2007 Industry Trends & Market Share report by Rob Davidson*. W: *Turystyka biznesowa w Polsce. Raport*. Instytut Turystyki, MICE Poland, Warszawa.
- Chomka M. 2008. *Nordic walking jako forma aktywności rekreacyjno-turystycznej*. W: *Turystyka i sport dla wszystkich w promocji zdrowego stylu życia*. Red. W.W. Gaworecki, Z. Mroczyński. WSTiH, Gdańsk.
- Czubkowska S. 2006. *Gej dorado*. Przekrój 23/24.
- Dąbrowski A. 2000. *Kolonie letnie dzieci polskich – rzeczywistość a oczekiwania*. W: *Wczasy aktywne Polska 2000*. Red. T. Łobozewicz. Konferencja naukowo-metodyczna, Warszawa, 11 grudnia 1999 r. Zakład Wydawniczy Druk Tur, Warszawa.
- Dudek D. 2006. *Pojęcie rekreacji w polskiej tradycji terminologicznej*. Folia Touristica 17.
- European Travel Commission, *Tourism trends for Europe* ([www.etc-corporate.org/resources/uploads/ETC\\_Tourism\\_Trends\\_for\\_Europe\\_09-2006\\_ENG.pdf](http://www.etc-corporate.org/resources/uploads/ETC_Tourism_Trends_for_Europe_09-2006_ENG.pdf), 2006 – 12.11.09).
- Głąbiński Z. 1994. *Wycieczka szkolna jako aktywna forma nauki i rekreacji – uwagi metodyczno-programowe*. W: *Kultura fizyczna w promocji i doskonaleniu zdrowia*. Red. B.J. Kunicki, K. Szyska. PTNKF, Gorzów Wlkp.
- Gocłowska B.J. 2008. *Członek plemienia czy singiel? Nowe formy życia rodzinnego*. W: *Edukacja dla bezpieczeństwa. Bezpieczna szkoła, bezpieczny uczeń. Edukacja wobec zagrożeń szkolnych*. Red. D. Czajkowska-Ziobrowska, A. Zduniak. Wyższa Szkoła Bezpieczeństwa, Poznań.
- Górna J., Szopa J. 2008. *Rekreacyjne ćwiczenia jogi w kształtowaniu zdrowego stylu życia*. W: *Turystyka i sport dla wszystkich w promocji zdrowego stylu życia*. Red. W.W. Gaworecki, Z. Mroczyński. WSTiH, Gdańsk.

- Guaracino J. 2007. *Gay and lesbian tourism: the essential guide for marketing*. Butterworth-Heinemann, Oxford.
- Hadzik A., Nowak S. 2008. *Kierunki i perspektywy rozwoju turystyki zdrowotnej*. W: *Turystyka i rekreacja szansą rozwoju aktywności społecznej*. Red. R. Grzywacz. WSiLiZ, Rzeszów.
- Hańczkiewicz J. 2007. *Turystyka a turystyka biznesowa*. W: *Turystyka biznesowa*. Red. W.W. Gaworecki. WSTiH, Gdańsk.
- Hołderna-Mielcarek B., Majchrzak K. 2007. *Strategia rozwoju turystyki zakupowej na przykładzie miasta Poznania*. W: *Zarządzanie usługami w gospodarce rynkowej. Handel. Gastronomia. Turystyka*. Red. J. Mikołajczyk. WSHiU, Poznań.
- Jasińska A. 2008. *Polki usuwają ciężę w Wielkiej Brytanii* (<http://www.federa.org.pl/index.php?page=news&newsid=352&lang=1> – 07.09.10).
- Kaczmarek J., Stasiak A., Włodarczyk B. 2005. *Produkt turystyczny: pomysł, organizacja, zarządzanie*. PWE, Warszawa.
- Kiełbasiewicz-Drozdowska I. 2001. *Zarys rozwoju refleksji teoretycznej nad problematyką rekreacji*. W: *Teoria i metodyka rekreacji*. Red. I. Kiełbasiewicz-Drozdowska, W. Siwiński. AWF, Poznań.
- Kłosowski M. 2002. *Fizjologiczne aspekty wysiłku aerobowego i jego implikacje*. W: *Aerobik. Teoria, technika wykonania, metodyka nauczania, przepisy sędziowania*. Red. Z. Szot. AWFIS, Gdańsk.
- Kłossowska A. 2009. *Poskramianie SPA. Rynek Turystyczny 9*.
- Kuźmińska O. 2002. *Taniec w teorii i praktyce*. AWF, Poznań.
- Kuźmińska O. 2002. *Zarys historii aerobiku*. W: *Aerobik. Teoria, technika wykonania, metodyka nauczania, przepisy sędziowania*. Red. Z. Szot. AWFIS, Gdańsk.
- Kwilecki K. 2003. *Formy gimnastyki rekreacyjnej kobiet*. W: *Czas wolny, rekreacja, turystyka, hotelarstwo, żywienie (wyniki badań naukowych)*. Red. W. Siwiński, R.D. Tauber, E. Mucha-Szajek. WSHiG, Poznań.
- Lesiewski A., Lesiewski J. 2007. *Narty. Pascal*, Warszawa.

- Lewandowska A. 2007. *Podstawowa terminologia turystyczna*. W: *Ekonomika turystyki*. Red. A. Panasiuk. Wydawnictwo Naukowe PWN, Warszawa.
- Lubowiecki-Vikuk A.P. 2008a. *Być singlem i podróżować...* Rynek Turystyczny 10.
- Lubowiecki-Vikuk A.P. 2008b. *Przejawy aktywności rekreacyjno-turystycznej osób samotnych w świetle analizy wyników badań wstępnych*. Zeszyt Naukowy Gospodarka Regionalna i Turystyka 5/2008. 2. *Aktualne problemy rozwoju turystyki w krajach Europy Środkowo-Wschodniej*. Red. J. Telus, W. Kotliński. WSETiNS, Kielce.
- Lubowiecki-Vikuk A.P. 2008c. *SPA i wellness – megatrend współczesnej turystyki zdrowotnej*. W: *Turystyka i sport dla wszystkich w promocji zdrowego stylu życia*. Red. W.W. Gaworecki, Z. Mroczyński. WSTiH, Gdańsk.
- Lubowiecki-Vikuk A.P. 2009a. *Economic determinants of taking up recreational and tourist activity in the single people's leisure time*. Икономика и управление 3, Благоевград. Economics & Management 3, South-West University "Neofit Rilski", Blagoevgrad.
- Lubowiecki-Vikuk A.P. 2009b. *Taniec jako (modna) forma rekreacji ruchowej osób w każdym wieku*. W: *Sport i turystyka we współczesnym stylu życia*. Red. B. Marecki. AWF, Poznań.
- Lubowiecki-Vikuk A.P., Koralewska P. 2008. *Analiza i ocena przestrzeni miejskiej wraz z propozycją spędzania czasu wolnego dla osób z niepełnosprawnością ruchową na przykładzie miasta Płocka*. W: *Turystyka i rekreacja jako formy aktywności społecznej*. Red. W. Staniewska-Zątek, T. Sankowski, R. Muszkiet. WWSTiZ, Poznań.
- Łęcka I. 2003. *Nowe (?) trendy w turystyce zdrowotnej*. Prace i Studia Geograficzne XXXII.
- Łobożewicz T., Bieńczyk G. 2001. *Podstawy turystyki*. WSE, Warszawa.

- Mańkowski T. 2008. *Atrakcyjność pracy w obsłudze pasażerów morskich statków wycieczkowych na podstawie opinii studentów Uniwersytetu Szczecińskiego*. Zeszyty Naukowe Uniwersytetu Szczecińskiego 496. Ekonomiczne Problemy Usług 19.
- Marketingowa strategia Polski w sektorze turystyki na lata 2008–2015*. 2008. POT, Warszawa.
- Martin I. 2008. *Luksusowe wakacje SPA*. Rynek Turystyczny 7.
- Migas A. 2006. *Turystyka osób niepełnosprawnych*. Znak 9 (616).
- Moroch E. 2009. *Joga przedszkolaka. Autorski scenariusz treningu relaksacyjnego dla dzieci w systemie joga*. W: *Sport i turystyka we współczesnym stylu życia*. Red. B. Marecki. AWF, Poznań.
- Mynarski W. 2008. *Tendencje i uwarunkowania rozwoju współczesnej rekreacji i turystyki*. W: *Teoretyczne i empiryczne zagadnienia rekreacji i turystyki*. Red. W. Mynarski. AWF, Katowice.
- Nawara H., Cooper A. 2007, 2008. *Kolonie i obozy: zdrowe, radozne, bezpieczne*. AWF, Wrocław.
- Nowoczesna turystyka i rekreacja*. 2007. Red. L. Wojtasik, R.D. Tauber. WSHiG, Poznań.
- Osiński W. 2002. *Zarys teorii wychowania fizycznego*. AWF, Poznań.
- Ostrowski A. 2003. *Zabawy i rekreacja w wodzie*. WSiP SA, Warszawa.
- Pietrusik K. 2005. *Pływanie, nauczanie i doskonalenie oraz wybrane elementy aqua fitness*. TKKF, Warszawa.
- Prochorowicz M. 2008. *Turystyka medyczna nową perspektywą dla polskich placówek służby zdrowia*. W: *Turystyka i rekreacja szansą rozwoju aktywności społecznej*. Red. R. Grzywacz. WSliZ, Rzeszów.
- Przeclawski K. 1973. *Turystyka a wychowanie*. Instytut Wydawniczy „Nasza Księgarnia”, Warszawa.
- Przewęda R. 1973. *Rozwój somatyczny i motoryczny*. PZWS, Warszawa.

- Rudewicz J. 2009. *Funkcja turystyczna małych miast w Polsce*. Problemy Turystyki i Rekreacji 2. Uniwersytet Szczeciński, Szczecin.
- Sadowski G. 2008. *Nordic Walking – lansowana moda czy odświeżona tradycja*. Kultura Fizyczna 5–6.
- Sallmann N. 2010. *Megatrend Wellness & SPA dla rynku usług wolnego czasu i hotelarstwa w XXI wieku*. Polska Akademia Gościnności, Kraków.
- Silverstein Ch., Picano F. 2009. *Podróże*. W: *Radość seksu gejowskiego*. Czarna Owca, Warszawa.
- Siwiński W. 1998. *Człowiek a kultura fizyczna i turystyka. Zarys pedagogiki czasu wolnego*. PDW „Ławica”, AWF, Poznań.
- Siwiński W. 2000. *Pedagogika kultury fizycznej w zarysie*. AWF, Poznań.
- Siwiński W. 2006. *Empiryczne badania społeczne w dziedzinie turystyki i rekreacji (zarys metodologii badań naukowych)*. PSNARiT, Poznań.
- Skutki ustawy antyaborcyjnej obowiązującej w Polsce od 16 marca 1993 r.* raport nr 2, luty 1996 (<http://www.federa.org.pl/publikacje/raporty/rapab96.htm#6> – 07.11.09).
- Sportowe wakacje. Poradnik dla organizatora wypoczynku wakacyjnego dzieci i młodzieży*. 1996. Red. T. Łobożewicz. Centralny Ośrodek Sportu, Resortowe Centrum Metodyczno-Szkoleniowe Kultury Fizycznej i Sportu, Warszawa.
- Strategia rozwoju rynku turystycznego w Poznaniu*. 2000. Red. S. Bosiacki. AWF Poznań, Instytut Turystyki, Warszawa, Miasto Poznań, Poznań.
- Szwichtenberg A., Soroka M. 2008. *Analiza wykorzystania czasu wolnego przez dzieci i młodzież miasta Gdynia*. W: *Turystyka i sport dla wszystkich w promocji zdrowego stylu życia*. Red. W.W. Gawarecki, Z. Mroczyński. WSTiH, Gdańsk.
- Śniadek J. 2007. *Konsumpcja turystyczna polskich seniorów na tle globalnych tendencji w turystyce*. Gerontologia Polska 1–2, 15.

- Taraszkiewicz T. 2008. *Cruising jako rozwijająca się forma turystyki*. W: *Współczesne tendencje w rekreacji i turystyce*. Red. W. Siwiński, R.D. Tauber, E. Mucha-Szajek. WSTiH, PSNARiT, Poznań.
- Thiel E. 1986. *Warunki dla rekreacji ruchowej na obozach i koloniach letnich woj. poznańskiego w świetle badań własnych*. V Konferencja naukowa *Czas wolny i rekreacja różnych środowisk społecznych*. AWF, Poznań.
- Turek M. 2009. *Transport turystów na orbitę okołoziemską – turystyka kosmiczna*. W: *Transport jako składnik produktu turystycznego*. Red. M. Turek. Europejska Szkoła Hotelarstwa, Turystyki i Przedsiębiorczości Szkoła Wyższa w Sopocie, Sopot.
- Uczestnictwo Polaków w sporcie i rekreacji ruchowej 2008 r.* 2009. GUS, Warszawa.
- William E., Pérez E., *Tourism 2.0 The social Web as a platform to develop a knowledge-based ecosystem* ([http://eduwilliam.com/mipdf/Tourism%202.0%20\\_UK\\_.pdf](http://eduwilliam.com/mipdf/Tourism%202.0%20_UK_.pdf), 2008 – 07.11.09).
- Winiarski R.W. 1989. *Wstęp do teorii rekreacji (ze szczególnym uwzględnieniem rekreacji fizycznej)*. AWF, Kraków.
- Wolańska T. 1997. *Leksykon. Sport dla wszystkich – rekreacja ruchowa*. Warszawa.
- Współczesne formy turystyki kulturowej*. 2009. Red. K. Buczkowska, A. Mikos von Rohrscheidt. AWF, Poznań.
- Zapolska J. 2002. *Formy ruchowe stosowane w aerobiku*. W: *Aerobik. Teoria, technika wykonania, metodyka nauczania, przepisy sędziowania*. Red. Z. Szot. AWFis, Gdańsk.
- [http://www.e-conference.pl/e/index.php/inf\\_view4,30,turystyka,weekendowa,.htm](http://www.e-conference.pl/e/index.php/inf_view4,30,turystyka,weekendowa,.htm) (04.12.09).
- [http://www.exploringwroclaw.pl/www/index.php?page=gry\\_miejskie](http://www.exploringwroclaw.pl/www/index.php?page=gry_miejskie) (03.12.09).
- <http://www.fit.pl/akademiafitness/aerobik,12,2,2,40,41,0,0,0.html> (03.12.09).
- <http://gramiejska.pl/index.php?id=125> (03.12.09).

[http://mighealth.net/pl/index.php/Turystyka\\_medyczna](http://mighealth.net/pl/index.php/Turystyka_medyczna)  
(07.11.09).

<http://msport.gov.pl/badania-ryнку-turystycznego/1267-Podroze-Polakow-w-pierwszych-trzech-kwartalach-2-9-roku?retpag=/badania-ryнку-turystycznego>  
(04.12.09).

[http://pl.wikipedia.org/wiki/Gra\\_miejska#Gry\\_miejskie\\_w\\_Polsce](http://pl.wikipedia.org/wiki/Gra_miejska#Gry_miejskie_w_Polsce) (03.12.09).

<http://pl.wikipedia.org/wiki/Kitesurfing> (03.12.09).

[http://pl.wikipedia.org/wiki/Turystyka\\_aborcyjna](http://pl.wikipedia.org/wiki/Turystyka_aborcyjna) (07.11.09).

[http://pl.wikipedia.org/wiki/Wojciech\\_Oczko](http://pl.wikipedia.org/wiki/Wojciech_Oczko) (08.08.10).

<http://www.turystyka.gov.pl> (24.08.10).

<http://www.zeglarstwo.net.pl/cotojestzeglarstwo.html#zakladka>  
(03.12.09).



# Aneks

## Ankieta

### Sport, rekreacja i turystyka na koloniach letnich

Ankieta posłuży do sprawdzenia Waszej sportowo-rekreacyjnej i turystycznej aktywności oraz stopnia zadowolenia z kolonii letnich, organizowanych przez **Biuro Turystyki i Sportu MAKA TOUR Marek Kamiński** w Poznaniu. Uprzejmie prosimy o zakreślenie odpowiedniego wariantu odpowiedzi na poniższe pytania lub wpisanie swojej opinii ☺.

#### 1. Który raz jesteś na koloniach letnich?

- pierwszy       drugi       trzeci  
 czwarty       piąty i więcej (wpisz który?) .....

#### 2. Czy chętnie uczestniczysz w organizowanych na koloniach zajęciach sportowo-rekreacyjnych i turystycznych (np. Dzień Sportu, wycieczki krajoznawczo-turystyczne)?

- Tak       Nie

#### 3. Jakie formy uczestnictwa w sporcie, rekreacji i turystyce lubisz najbardziej na koloniach?

Uwaga! uporządkuj od 1 „najbardziej” do 5 „najmniej”

Ze sportu i rekreacji (od 1 do 5)      Z turystyki (od 1 do 5)

- taniec       wędrowki piesze  
 zabawy ruchowe (podchody)       wycieczki autokarowe

- |   |  |
|---|--|
| <input type="checkbox"/> pływanie   | <input type="checkbox"/> rejs statkiem                         |
| <input type="checkbox"/> gry ruchowe (gra w piłkę, badminton, <i>dwa ognie</i> , tenis stołowy) | <input type="checkbox"/> zwiedzanie zabytków i innych atrakcji |
| <input type="checkbox"/> gry planszowe (szachy, warcaby, karty, chińczyk) lub oglądanie TV      | <input type="checkbox"/> inne (jakie?)<br>.....<br>.....       |

4. *Czy wychowawca kolonijny zachęca Ciebie i Twoich rówieśników do uczestnictwa w zajęciach sportowych, rekreacyjnych i turystycznych?*

- Tak  Nie

5. *Czy będąc na kolonii letniej, więcej swojego czasu przeznaczasz na zajęcia ruchowe niż w domu?*

- Tak  Nie

6. *Najciekawsza atrakcja na kolonii to .....,  
a najbardziej nudna rzecz to .....*

*Twoja płeć:*

- Dziewczyna  Chłopak

*Twój wiek:*

- 7-8     9-10     11-12  
 13-14     15-16     17-18

*Twoje stałe miejsce zamieszkania:*

- Poznań       Gniezno       Gostyń  
 Leszno       Piła  
 inne miasto (jakie?) .....  
 wieś (jakie województwo?) .....

*Obecne miejsce Twojego wypoczynku (kolonii):*

- Pobierowo       Polanica-Zdrój       Łądek-Zdrój  
 Iwonicz-Zdrój       Cesenatico       Lloret de Mar  
 Leptokaria       Słoneczny Brzeg

***Dziękujemy!***



Nieustannie poszukuje się nowych rozwiązań w sferze rekreacji i turystyki tak, aby dopasować je do potrzeb i oczekiwań współczesnego człowieka. Do najczęściej wymienianych czynników kształtujących nowe trendy w rekreacji i turystyce należą: czynniki demograficzne, czynniki ekonomiczne, styl i jakość życia, świadomość i edukacja, rozwój techniki, szybkość zastosowań nowych innowacji oraz globalizacja (w tym konsumpcjonizm). W niniejszej publikacji dokonano charakterystyki różnych form rekreacji i turystyki, które – zdaniem Autorów – są coraz częściej pożądane na współczesnym rynku usług. Przedstawione formy rekreacyjne, które cieszą się dużym zainteresowaniem to m.in. nordic walking, żeglarsstwo wraz z jego odmianami, narciarstwo, taniec, aerobik, aqua fitness. Jeśli zaś chodzi o turystykę, to coraz popularniejszą staje się turystyka dzieci i młodzieży. Touroperatorzy modyfikują klasyczne programy kolonii czy obozów, by sprostać wymaganiom młodych klientów. Oprócz tego coraz powszechniejszą staje się turystyka osób z niepełnosprawnością, osób samotnych/„singli”, zdrowotna (w tym: SPA i wellness, medyczna), zakupowa, kosmiczna, seksualna i inne.

Na rynku usług rekreacyjno-turystycznym będą pojawiać się coraz to nowsze, ciekawsze oferty. Jest to spowodowane m.in. ciągłymi zmianami w stylu życia i chęcią poznania nowych przeżyć oraz nieodkrytych jak dotąd miejsc czy rodzajów aktywności fizycznej.

**Słowa kluczowe:** rekreacja ruchowa, turystyka, tendencje, oferta rekreacyjno-turystyczna, formy, letni wypoczynek dzieci i młodzieży szkolnej (kolonie).